

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Andra kammaren.

Nr 44.

Lördagen den 2 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 26 nästlidna maj.

§ 2.

Anställdes gemensam omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 184 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

»Den, som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må

a) besluta, att sista stycket av mom. 4 i avdelningen A av kungörelsen den 18 juni 1925 om ändring i vissa delar av kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. skall hava följande ändrade lydelse:

För biträdande föreståndarinna må tjänstgöringsskyldigheten kunna efter medgivande av skolöverstyrelsen nedsättas med högst 5 veckotimmar;

b) minska det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 753,000 kronor, med 8,000 kronor till 745,000 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1928—1929 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp nämligen:

-----
högre flickskolor ..... kronor 475,000

-----

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 745,000 kronor;

c) — — —;

d) besluta, att de av 1925 års riksdag fastställda villkoren och bestämmelserna för utgående av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk, skola ändras därhän, att för biträdande föreståndarinna tjänstgöringsskyldigheten må kunna efter medgivande av skolöverstyrelsen nedsättas med högst 5 veckotimmar;

e) för beredande under tiden 1 juli 1928—30 juni 1929 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 2,380,000 kronor att utgå

Andra kammarens protokoll 1928. Nr 44.

i enlighet med de i kungörelsen den 18 juni 1925, nr 327, stadgade grunder med den nyss angivna ändringen:

röstar .

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser ändring av sista stycket av mom. 4 i avdelningen A av kungörelsen den 18 juni 1925 om ändring i vissa delar av kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m.;

b) minska det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 753,000 kronor, med 8,500 kronor till 744,500 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1928—1929 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp nämligen:

-----	-----
högre flickskolor	kronor 474,500
-----	-----
-----	-----

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 744,500 kronor;

c) — — —;

d) avslå Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser ändring i de av 1925 års riksdag fastställda villkoren och bestämmelserna för utgående av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk;

e) för beredande under tiden 1 juli 1928—30 juni 1929 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 2,379,000 kronor att utgå i enlighet med de i kungörelsen den 18 juni 1925 stadgade grunder.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 85 Ja och 88 Nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 59 Ja och 19 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .... 85 Ja och 88 Nej, sammanräkningen visade ..... 144 Ja och 107 Nej.

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 3.

Föredrogos vart för sig bevillningsutskottets memorial, nr 41, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitate biträden; och

betänkande, nr 44, i anledning av väckt motion om viss omläggning av kontrollen över sockertillverkningen.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och betänkande hemställt.

§ 4.

Till avgörande företogs nu bevillningsutskottets betänkande, nr 45, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1928—1929, m. m.

Punkten 1, angående inkomst- och förmögenhetsskatten.

*Ang. inkomst-
och förmögen-
hetsskatten.*

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:ts dels föreslagit riksdagen att besluta, att inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1928 skulle utgå med 150 procent av de i 19 § i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbelopp, dels ock upptagit ifrågavarande inkomsttitel till 141,000,000 kronor i det av statsverkspropositionen intagna förslaget till riksstat.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt motion, nr 105, däri herr *Bärg* bland annat föreslagit, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag om sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatten.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående skatteprocenten samt med avslag å ovanberörda motion, i vad densamma avsåge nämnda procent, besluta, att inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1928 skulle utgå med 150 procent av de i 19 § i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbelopp; samt

B) att inkomst- och förmögenhetsskatten måtte för budgetåret 1928/1929 beräknas till ..... kronor 142,000,000.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Bärg, Örne, Wigforss, Björnsson, Johansson* i Arkösund, *Hedlund* i Östersund, *Lövgren* i Nyborg, *Björklund* och *Olsson* i Gävle beträffande förevarande punkt hemställt,

A) att riksdagen måtte besluta, att inkomst- och förmögenhetsskatten för år 1928 skulle utgå med 160 procent av de i 19 § förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbelopp; samt

B) att inkomst- och förmögenhetsskatten måtte för budgetåret 1928/1929 beräknas till ..... kronor 151,000,000.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr *Lövgren* i Nyborg: Herr talman, mina damer och herrar! Bevillningsutskottets socialdemokratiska ledamöter hava fäst en reservation vid denna punkt, därför att vi förmena, att de fattigaste i samhället, både de som tillhöra bondeklassen och de som tillhöra arbetarklassen, borde hellre hava kommit i åtnjutande av den skattelättnad, som vi hava en möjlighet att genomföra, än de som få lättnaden nu genom inkomst- och förmögenhetsskattens sänkning från procenttalet 160 till 150. I enlighet med denna vår åskådning hava vi ansett, att det vore riktigare och rimligare att helt slopa sockerskatten och bibehålla talet vid siffran 160.

Jag skall icke draga upp någon längre debatt, ståndpunkterna äro så klara och kända från många tidigare debatter, att jag endast tillåter mig yrka bifall till reservationen.

Ang. inkomst-
och förmögen-
hetskatten.

(Forts.)

Herr **Nylander**: Herr talman! I anledning av vad den föregående ärade talaren anfört vill jag erinra kammaren om, att riksdagen 1925 företog en sänkning av sockerskatten med två öre och 1926 en liknande med sex öre för att nu enligt majoritetens i bevillningsutskottet förslag företaga ytterligare en sänkning med fyra öre, d. v. s. på några få år en minskning å sammanlagt tolv öre. Detta får väl anses vara en kraftig sänkning av den indirekta skatten, samtidigt som vi på sin tid företagit även en sänkning av kaffetullen med tio öre. Vad den direkta skatteprocenten beträffar, vill jag däremot framhålla för kammaren, att ingen tidigare här kunnat förneka, att man för en del år sedan skulle betraktat även den skattesats, som här föreslås, nämligen 150, som abnorm. En minskning av denna är absolut av behovet påkallad för de många företag, som fortfarande kämpa med svårigheter, och skall säkert hälsas med allmän tillfredsställelse. Men vid sidan härav vill jag erinra om, att även denna skattesänkning kommer den stora massan av svenska medborgare till del, och att den icke endast kommer att bli till fördel för de bättre situerade.

Då vi alltså anse, att denna sänkning av den indirekta skatten, d. v. s. nu på sockret, med fyra öre, och på den direkta skatten med 10 %, verkligen är väl och rättvist avvägd, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Olsson* i Ramsta, *Jönsson* i Boa, *Wirsell* och *Bengtsson* i Kullen.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**. Herr talman! Givetvis är det icke tänkbart att rubba kammaren från att taga bevillningsutskottets här föreliggande förslag. Men jag har begärt ordet för att få antecknat till protokollet, att jag icke tänker skänka detta förslag mitt understöd.

Jag håller nämligen före, att en stor del av de direkta skatterna, som hårdast drabba de mindre bärkraftiga skatteobjekten i vårt land, snarast måste överföras till inkomst- och förmögenhetsskatten, och att sålunda denna skatt snart nog måste stiga. Och för mig är det motbudande att under en riksdag, då man har rest motstånd mot att lätta skattebördan för våra småbrukare, för egnahemslåntagare och lantarbetare, då man vägrat att i större omfattning lätta bördan för dem, nu gå in på att nedsätta skatten för de mera förmögna. Jag åsyftar det tillfälle, då ni, mina herrar, kunde med tillgängliga medel lindra vägskatten, som är den värsta för våra lantbrukare. Det är motbudande för mig, då ni, mina herrar, som bilda majoriteten här, icke velat vara med om en utredning för att få en skatteutjämning efter förmåga, att vid samma riksdag minska den skatt, som icke har den ringaste betydelse för de mindre skattedragarna utan allenast är en lindring för de större inkomsterna och de större förmögenheterna. Detta överensstämmer, enligt min mening, icke med den frisinnade politik, vilken jag anslutit mig till.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag ber att få rekommendera kammaren att följa utskottet i dess hemställan. Jag tror icke, det är riktigt att på det sätt, som från olika håll här gjorts, betrakta den skattefråga, som här föreligger. När regeringen för sin del har förordat, att den skattelättnad, som nu var möjlig att här åstadkomma, skulle fördelas dels på den direkta och dels på den indirekta skatten, avsåg regeringen att därmed i första hand kunna tillmötesgå det synnerligen önskvärda i att näringslivet i dess olika skiftningar i mesta möjliga mån kunde stimuleras. Detta syfte är så betydelsefullt och dess indirekta verkningar enligt min tro för alla samhällsklasser av sådant värde, att den åtgärden, i den mån den kan genomföras, bör vidtagas. Det är sant, att i vissa fall kommer det icke att utmynna i så synner-

ligen stora belopp, men själva den omständigheten, att man här med hänsyn tagen till näringslivets svårigheter försöker lätta dess ställning, måste verka på det sättet psykologiskt befruktande, att jag tror, att en sådan skattelättnad ur den synpunkten är väl försvarad.

Jag tillåter mig därför, herr talman, uttala den förhoppningen, att kammaren måtte biträda utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av de synpunkter, som framhölls av herr Nylander. Jag medger gärna, att man kan tvista på den här föreliggande punkten om vilket, som i ett givet läge psykologiskt kan verka bäst eller sämst. Men jag har den uppfattningen, att i all denna tvist bör man icke glömma bort, varest det var man tog utfyllnaden, när man sist befann sig i svårigheter.

Vill man komma till ett rättvist bedömande av här föreliggande fråga, bör man erinra sig, vad som förekom här i riksdagen 1922, när vi mot slutet av den riksdagen befunno oss i det läget, att vi måste skaffa ett rätt stort antal miljoner. Då gick riksdagen till en höjning av kaffetullen med icke mindre än 38 öre. Vid genomförandet av denna kaffetullförhöjning skrev emellertid bevillningsutskottet ett uttalande, och det är särskilt detta uttalande, som synes mig förplikta oss till att erinra oss, vad som i den situationen förelåg. Efter att hava refererat nödvändigheten av att fylla igen det hål, som uppstått i budgeten, och framhållit, att man icke kunnat finna något lämpligare objekt än kaffetullen, trots de stora betänkligheter, som kunde anföras däremot, sade utskottet: »Emellertid har utskottet velat betona, att det icke är utskottets mening, att även för framtiden skall räknas med en sådan tullförhöjning, utan att vid uppgörande av kommande förslag till statsregleringar andra utvägar för täckande av eventuella brister böra tagas i övervägande.» Till den synpunkten anslöto sig såväl de, som gingo emot kaffetullförhöjningen, får man väl anse, som alla de av kammarens ledamöter, som på grund av den trängande situationen då nödgades medverka till denna förhöjning.

När man har haft denna utgångspunkt, är det rimligt, herr talman, att man ställer frågan om huru mycket av dessa 38 öre, som är återbetalt. Ty vi skola erinra oss, mina herrar, att vi ända sedan den tidpunkten tills nu hava sänkt den direkta skatten, först med fem enheter och sedan ytterligare med tio enheter, d. v. s. med sammanlagt femton enheter. Vi hava sänkt kaffetullen med 10 öre, vi hava sänkt sockerskatten med 8 öre, och den sänkning av sistnämnda skatt, som här nu föreslås, utgör 4 öre. Detta gör sålunda en sammanlagd sänkning av 22 öre. Av de 38 öre, som man tog år 1922, om vi gå till det utgångsläget, hava vi sålunda ännu 16 öre kvar att återbetala. Och då skola vi komma ihåg, att vi ändå sänkt den direkta skatten med femton enheter. Jag menar, herr talman, att det är nödvändigt att icke glömma bort, att i det ögonblick, då det förelåg faktiska svårigheter, när man skulle fylla igen en lucka på många miljoner, då var det de *indirekta* skatterna, som man grep till. Då var det kaffetullen. Då var det den fattigaste delen av folket, som man tog ut detta av. När nu svårigheterna börja lätta, då skall man också erinra sig, att bevillningsutskottet och riksdagen den gången sade, att detta bara var något tillfälligt, som vi skola återbetala, så fort det överhuvud är möjligt att göra det.

Det är, herr talman, med anförande av dessa skäl och för att infria, så långt det är möjligt, de löften, för vilka vi bundo oss 1922, när kaffetullen höjdes, som jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Jag skall också, herr talman, be att få erinra om, att de beräkningar, som här föreligga från bevillningsutskottets sida, äro rätt så spända på vissa punkter, kanske icke minst på beräkningen av tullinkomsterna. Med ett bifall till re-

Ang. inkomst-
och förmögen-
hetsskatten.
(Forts.)

Ang. inkomst- och förmögenhets-skatten. servationen lättar man dessa spända beräkningar åtskilligt och förbättrar sålunda budgeten.

(Forts.)

Med herr Olsson i Gävle förenade sig herr *Månsson* i Furuvik.

Herr Lindman: Herr talman! Den senaste ärade talaren sade, att man kunde ju icke så noga veta, vilket som är det psykologiskt riktigaste att göra. Jag menar, att i ett fall som detta skall man väl icke se till det psykologiska utan se till den verkliga innebörden i det beslut, som man fattar.

Jag är övertygad om, att herr förste vice talmannen, med anledning av vars yttrande jag begärde ordet, också har det psykologiska för sin blick och icke det verkliga läget. Det är ganska underligt att alltid få höra herr förste vice talmannen tala om, huru man skall hjälpa, endast där man kan direkt hjälpa den fattige, men aldrig någonsin hör man herr förste vice talmannen taga i betraktande, att det även finnes en indirekt hjälp för dem, som höra till dem som hava de små inkomsterna. Herr förste vice talmannen är fullkomligt skumögd i det fallet, han ser icke, att om t. ex. näringslivet har en nytta av en skattesänkning, om näringslivet har förkovran, om det har god trivsel, om det kan utvecklas och stärkas, så verkar icke detta uteslutande bara för dem, som äga näringen, utan det verkar även för hela vår befolkning. Det är alldeles uppenbart, om en näring, som befinner sig i svårt betryck och icke kan utvidga sig, har svårigheter på alla sätt, att dess läge måste återverka även på alla dem, som äro sysselsatta i denna näring, på dem, som arbeta i denna näring, och för att taga ett herr förste vice talmannen nära liggande exempel, är det alldeles givet, att om jordbruket icke befinner sig i ett sådant ekonomiskt läge, att det kan förbättras, skötas intensivare och ge större skördar, så återverkar detta på de jordbruksarbetare, som äro sysselsatta i detsamma. Men jag förstår, att det är nästan som att tala för döva öron vis-à-vis herr förste vice talmannen, om man framhåller något sådant. Det är den direkta skatten, som skall sänkas, det verkar direkt för den som kommer i åtnjutande av denna sänkning, vare sig det gäller socker eller kaffe, men sänkningen i den direkta skatten verkar indirekt, menar jag, även till fördel för dessa, om vilka herr förste vice talmannen talat om.

För övrigt skall jag be att få säga, att en sänkning av den direkta skatten ned till procenttalet 150 står också i mycket god överensstämmelse med vad som man tänkt, ty aldrig var det herr Thorssons eller någon annans mening, vid den tiden, när han införde den rörliga skalan, att skatten skulle stå uppe i procenttalet 175. Tvärtom talades det då både av honom och andra, att det var i det svåra läge som man då befann sig, men att meningen var att komma ned till något mera normalt, och vad skulle det normala vara? Jo, det var 100, herr förste vice talman. Vi befinna oss långt ifrån den punkt, dit vi borde komma för att verkligen bereda vårt näringsliv en verklig lättnad. Här är icke fråga om, herr förste vice talman, att hjälpa den rike eller den fattige, utan att göra en sänkning i den direkta skatten och hjälpa näringslivet och därmed hjälpa alla invånare i detta land!

Häruti instämde herrar *Winkler*, *Johansson* i Väby och *Petersson* i Lerbäcksbyn.

Herr Johansson i Kälkebo: Herr talman! När Kungl. Maj:t vid riksdagens början föreslog skattesänkning på det sätt Kungl. Maj:t gjorde, tror jag att det mottogs med allmän anslutning, och att man ansåg, att det var något, som var mycket välkommet. Nu vill man göra en annan uppdelning av dessa skattesänkningar, än vad Kungl. Maj:t då hade föreslagit, men jag kan för min del

icke finna det vara så synnerligen välgrundat, att riksdagen skulle så här på egen hand gå in för ett annat system.

Men det var, herr talman, icke bara för att säga detta, som jag begärt ordet, utan det var med anledning av vissa erinringar, som gjorts av min bänkkamrat herr Olsson i Gävle, som jag närmast kom att begära ordet. Han bragte nämligen i erinran den höjning av kaffetullen, som skedde 1922, och de förpliktelser, som den förde med sig, de uttalanden, som riksdagen då gjorde. Jag skall för min del be att få säga, att jag vid det tillfället ställde mig emot kaffetullens höjning, och denna min mening finnes också förvarad i riksdagens protokoll, och jag ber att få erinra om, att den kaffetullshöjning, som då skedde, hade ett alldeles särskilt syftemål, som jag vid det tillfället icke heller ansåg vara berättigat, och det var fastställandet av det dyrtidstillägg till statstjänare, som förknippats med denna kaffetullshöjning. Jag har velat fästa uppmärksamheten därpå vid detta tillfälle, för att det icke må stå alldeles oemotsagt och opåpekat, att den höjning av kaffetullen som skedde då, var icke så tvungen, att riksdagen hade bort antaga kaffetullens höjning.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Nylander: Herr talman! Jag nödgas taga till ordet ännu en gång i anledning av sista delen i herr Olsons i Gävle anförande. Han sökte däri göra kammaren litet orolig genom att framhålla, att de beräkningar, som framgå av bevillningsutskottets majoritets yttrande, skulle vara bra högt tilltagna. Jag vill i anledning därav meddela, att de varit föremål för en ingående granskning, och att från herr Olssons eget håll inom utskottet det sades under behandlingen av frågan, att man icke ansåg beräkningarna alltför högt tilltagna, men vad man fruktade för i nästa års budget, det var utgiftsökningar, vilka skulle kunna leda till ett eventuellt underskott i budgetutfallet för nästa år. Men gentemot detta erinrade jag i utskottet och vill även nu erinra därom, att genom utfallet av innevarande års budget beräknar man, att vid slutet därav kassafonden skall komma upp i cirka 37 miljoner kr., och att alltså vi hava denna att falla tillbaka på, en sak som jag hoppas dock ej skall bli nödvändig. Det är särskilt tullmedlen, som reservanterna vilja ha sänkning uti. Ingen är glad över höga tullinkomster, och icke jag heller, men herr finansministern får ibland vara det. Nu ser det tyvärr ut, som om stora delar av Sveriges rågskörd skulle bliva fördärvade och att man därför nästa år måste frukta för en betydande import av spannmål med därav följande höga tullinkomster. Dessa inkomster äro i årets budget uppe i över 150 miljoner kronor, under det majoriteten av utskottet för nästa år beräknat dem till 145 miljoner kronor. Jag har velat anföras detta för att visa, att utskottsmajoriteten står på fast mark, när den framlagt ifrågavarande beräkningar, tillhandahållna utskottet av finansdepartementet och granskade av utskottet. Detta ger mig anledning att vidhålla mitt yrkande.

Herr förste vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag vill säga herr Lindman, att jag ingalunda är blind för att näringarnas uppblomstrande har inverkan på en stor del av vår befolkning. Själv har jag under mina yngre år suttit i styrelsen för åtskilliga stora bolag och t. o. m. varit ledande för ett par. Jag är sålunda icke alls främmande för att näringslivet behöver uppmuntras. I allmänhet är jag emot konsumtionsskatter — det veta herrarna från den tiden, då det var fråga om att höja kaffetullen. Men här skulle det gälla icke en överföring från direkta skatter till konsumtionsskatter utan en överföring från den ena direkta skatten till den andra.

Herr Lindman framhöll, att jordbruket också var en näring. Ja, herr Lindman, ni är ledare för ett parti, som kallar sig för lantmanna- och borgarepartiet, och ni bör veta, att det är just ifrågavarande skatter, som trycka hårt på jord-

Ang. inkomst-
och formögen-
hetskatten.

(Forts.)

Ang. inkomst-
och förmögen-
hetsskatten.
(Forts.)

bruket — att det är vägskatten och andra sådana skatter, som äro svårast att bära. Småbrukare och egna hemstagare, som tryckas ned av stora skuldbördor, pressas ytterligare hårt av just dessa skatter. Man talar vackra ord om huru man skall kolonisera i vårt land, men det är just nämnda skatter, som föra folket ifrån landsbygden, och det är *här*, som i första rummet en lättnat borde ske. Därför upprepar jag vad jag förut sagt, att det är orätt att lätta skattebördan för de förmögna, då man icke vill lätta den för lantbefolkningen, särskilt för småbrukare, lantarbetare och mindre näringsidkare på landsbygden. Jag gör intet yrkande, ty jag vet, att det icke tjänar något till. Jag hoppas, att till ett annat år regeringen och riksdagen skola ha öppen blick för att bördornas lättande just på detta område, till gagn för vår landsbygdsbefolkning, är huvudsaken, om vi vilja lösa det stora problemet, hävande av arbetslösheten.

Herr **Månsson** i Furuviik: Herr talman! Jag skall också be att i likhet med herr förste vice talmannen få protestera mot det under denna och de nästföregående riksdagarna införda skattesystemet till förmån för det stora jordbruket, ett system vars like aldrig funnits förut i världen annat än i det gamla Tyskland. Genom utförselbevisen har man på ett alldeles säreget och ovanligt skamlöst sätt vågat sig på att förankra ett skattesystem, varigenom de bäst situerade jordbrukarna i Västergötland, Skåne och Östergötland kommit i ett förmånligt läge.

Det är på sätt och vis en värdig avslutning av riksdagsperioden att nu företaga en skattesänkning, som de fattiga icke få ett spår nytta av utan som bara är till gagn för de bättre situerade. Dessa, som använda juristeri och knep för att på alla vägar smita ifrån skatterna, skola ha skattesänkning beträffande resten, som man icke kan komma ifrån!

Herr Lindman talar om näringslivet. Vad är detta för något? Vi ha ett par män här i kammaren, som när de uppträda och tala om näringslivet, vilja skydda dem, som utgöra ohyran på näringslivet, alla möjliga parasiter, som gnaga på alla andra, mellanhänder och andra. Deras målsmän här säga, att de representera näringslivet, men andra människor tro icke detta. För andra är näringslivet icke blott de, som försöka få mer och mer vinst på sina aktier, utan även arbetare och tjänstemän, som äro anställda inom företagen. Men det har alltid varit på samma vis, långt före Per Brahes tid, då den svenska adeln hotade att flytta ut ur riket, om man icke ville ge dessa rikets »prydnader» alla de förmåner, som de i andra länder hade rätt att kräva, t. ex. att få taga böndernas oxar från plogarna under sådden och använda dem till sina nöjesresor. Det är ingenting annat, som nu ligger under herr Lindmans tal om näringslivet i detta sammanhang. Dessa rikets »prydnader», som de tro att de äro, begära här orimliga förmåner, fastän de äro i den ställningen många av dem, att de taga ut hundratals miljoner av det övriga folket. Jag är som sagt personligen ledsen över att riksdagen slutar på detta sätt — det är dock icke oväntat. Och om jag toge några partihänsyn, borde jag egentligen vara glad för en sådan avslutning. Ty tydligare kan man icke manifesteras sin avsky för Sveriges folk och klarlägga sitt program för framtiden. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Wikström**: Herr talman! Jag vill bara i anledning av herr Olssons i Gävle anförande säga, att det nog kan vara riktigt, att kaffetullen får anses som en provisorisk skatt, som riksdagen moraliskt är skyldig att snarast möjligt avskaffa. Men ungefär detsamma kan sägas om den nuvarande inkomstskatteskalen. Jag satt som suppleant i bevillningsutskottet, då den nuvarande skatteskalen infördes, och jag tror, att om man går till akterna, skall man finna, att skattesatsen 175, då ansågs som ett nödfallsprovisorium. Den

dåvarande finansministern, herr Thorsson, uttryckte också som sin bestämda uppfattning, vilken säkerligen finns återgiven i riksdagstrycket, att skattesatsen 175 vore att pressa skatten till bristningsgränsen och att man snarast möjligt skulle söka komma ned med skattetrycket. Jag tror sålunda, att man kan säga att riksdagen även avgivit ett löfte om att skattesatserna skola sänkas.

Herr Olssons i Gävle beräkningar skall jag icke närmare gå in på att analysera. Men nog är det väl ändå oriktigt, när han beräknar, att vi satt ned sockerskatten så och så mycket och utgår ifrån detta förhållande såsom om nedsättningen omedelbart borde jämföras med reduceringen av kaffetullen. Omsättningen av socker är väl ändå mångfaldigt större än omsättningen av kaffe i kilogram räknat, varför en nedsättning av sockerskatten svarar mot en större nedsättning av kaffetullen. För min del kommer jag i det läge, frågan nu föreligger, att rösta för bevillningsutskottets förslag.

Herr Björklund: Herr talman! Jag vet, att det är meningslöst att försöka göra sig hörd i kammaren för närvarande, men jag har begärt ordet för att komma med en replik till herr Nylander. Det är visserligen riktigt, som herr Nylander säger — och det har erkänts även från vårt håll i utskottet — att inkomstberäkningarna kanske kunna komma att hålla. Men vad som däremot säkerligen icke kommer att hålla är utgifterna. Det är detta vi tagit hänsyn till i vår reservation. Det skall visserligen icke stickas under stol med att skattesatserna äro höga och att en sänkning av den direkta skatten kan vara önskvärd. Men jag anser det än önskvärdare att sänka den indirekta skatten, därför att de flesta människor i detta land skulle få större nytta av en sådan sänkning. Även jag tror, att inkomstberäkningarna hålla. Det går t. o. m. an att räkna upp dem ännu en smula till, nämligen beträffande tullarna. Men vad som icke kommer att hålla — och jag är övertygad om att regeringen synnerligen väl har reda på detta — är utgifterna, i det att överskridanden komma att ske, och detta i all synnerhet på fjärde huvudtiteln. Det har visat sig, att sådana överskridanden förut skett, fastän man gått mycket grundligt till väga, och jag är förvissad om att sådant kommer att inträffa även nästa år.

Gentemot herr Johansson i Kälkebo skulle jag vilja säga, att jag vill rekommendera honom att räkna ut vad t. ex. en lantbrukare på bra jord med 60 å 70 tunnland skulle komma att vinna genom den direkta resp. den indirekta skattesänkningen. Med den skattesänkning, som bevillningsutskottets majoritet föreslagit, kommer besparingen att stanna vid omkring 3 kronor. Under förutsättning däremot, att man gått på den linje, som minoriteten här föreslagit, skulle skattesänkningen för lantbrukaren komma att belöpa sig till 8 å 10 kronor. Nu kan man invända, att olika mängder socker konsumeras i olika familjer. Det är tydligt, att så är förhållandet, men jag räknar med en normalfamilj och ett normalt bruk av varan. Med sådan utgångspunkt har jag kommit till det resultat jag nyss nämnde.

Nu kan det väl icke råda någon tvekan om att bevillningsutskottets förslag kommer att bli denna kammars och medkammarens beslut. Men vi vilja ha deklarerat, att vi reserverat oss icke av några psykologiska skäl utan på rent praktiska grunder. Vi ha reserverat oss för att taga bort sockerskatten och bibehålla inkomst- och förmögenhetsskatten sådan den för närvarande är, och vi ha gjort detta därför, att vi tro att en större del av landets befolkning skulle ha mera nytta av en sådan skattesänkning än den regeringen föreslagit. Jag kan gott erkänna, att det naturligtvis hade varit mycket påkostande för regeringen att komma med ett förslag, som avsett endast sänkning av indirekta skatter — ur den synpunkten var det givetvis välmotiverat,

*Ang. inkomst-
och förmögen-
hetskatten.*
(Forts.)

Ang. inkomst-
och förmögen-
hetsskatten.
(Forts.)

att förslaget framlades. Men regeringen får förlåta oss, att vi icke på denna sak anlagt samma synpunkter, som regeringen i den ställning där den för närvarande befinner sig torde ha ansett sig tvingad till.

Överläggningen var härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den av herr Bärge m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lövgren i Nyborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel uppsatt voteringsproposition upplästes och godkändes.

Härefter lämnades på begäran ordet till

Herr **Lövgren** i Nyborg, som yttrade: Herr talman! På förekommen anledning ber jag att få återtaga det av mig framställda yrkandet om votering.

Med anledning härav framställde herr talmannen till kammaren förfrågan, huruvida någon annan av dess ledamöter begärde votering. Då så ej skedde, blev den av herr talmannen uttalade ovan angivna uppfattning angående svaret på de givna propositionerna med klubbslag såsom kammarens beslut befastad.

Punkterna 2—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat:

sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial, nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl.;

andra lagutskottets memorial:

nr 40, angående arvode åt revisionssekreteraren S. Lawski, som inom andra lagutskottet biträdd vid behandling av viss fråga; och

nr 41, angående arvode åt t. f. byråchefen P. Santesson, som inom andra lagutskottet biträdd vid behandling av viss fråga;

statsutskottets memorial, nr 185, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande statsbidrag till kommunala flickskolor m. m.; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av i första kammaren väckta motioner angående upphävande av passtånget mellan de nordiska länderna m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 6.

Lyckönsk-
ningar till
Konungen.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr förste vice talmannen **Hamilton**, som anförde: Herr talman! Hans Majestät Konungen firar sin 70-årsdag den 16 innevarande månad. Jag tillåter mig därför i egenskap av ålderspresident föreslå, att andra kammaren måtte uppdraga åt talmannen och vice talmännen att till Konungen på denna högtidsdag frambära kammarens värnadsfulla lyckönskningar.

Härpå yttrade herr **Herou**: Herr talman! Den republikanska uppfattning, som vi kommunister hysa, tillåter oss icke att biträda en sådan hemställan. Jag ber därför att få yrka avslag på densamma.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner på de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren det av herr förste vice talmannen framställda förslaget.

§ 7.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande tisdag ämnade besvara herr Lindbergs interpellation angående de nuvarande militära försvarsanstalternas ändamålsenlighet i belysning av flygteknikens och de kemiska förstörelsemedlens utveckling m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Wallerius* under 6 dagar från och med den 4 innevarande juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.10 på dagen.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 5 juni.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidna maj.

§ 2.

*Svar å
interpellation.*

Ordet lämnades nu på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Rosén**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har dess ledamot herr E. H. Lindberg till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställt följande frågor:

1) Kan det förväntas, att en utredning skyndsamt igångsättes för omprövning av de nuvarande militära försvarsanstalternas ändamålsenlighet i belysning av flygteknikens och de kemiska förstörelsemedlens utveckling?

2) Om en dylik utredning kommer till stånd genom Eder försorg, är Ni beredd att vid uppdragande av riktlinjerna för densamma låta frågan om den totala avvapningen i vårt land utgöra ett alternativ att prövas jämsides med det militärorganisatoriska problemet?

Vad den första frågan angår, så torde det icke behöva råda någon tvekan om behovet av en ingående undersökning av spörsmålet vilka åtgärder, som böra vidtagas för att stärka vårt luftförsvar.

Uti ett den 14 mars 1921 avgivet betänkande framlade de s. k. flygsakkunniga ett av kostnadsberäkningar åtföljt förslag rörande landets försvar vid luftanfall. Detta betänkande överlämnades till försvarsrevisionen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Vid behandlingen av frågan om behovet av luftvärnsartilleri anförde försvarsrevisionen beträffande flygsakkunnigas betänkande, bland annat, att då de sakkunniga vid uppgörandet av sitt förslag haft att utgå från den dåvarande härordningen, vore det resultat, vartill de kommit, icke tillämpligt på den av revisionen föreslagna arméorganisationen, även om detsamma i flera avseenden kunde tjäna som god vägledning. De kostnadssummor, till vilka de sakkunniga i sitt förslag kommit, vore dessutom så avsevärda, att frågans lösning efter de av dem angivna riktlinjerna enligt revisionens mening finge anses fullständigt utesluten. Under sådana förhållanden och då organisationen delvis vore beroende av materielen, beträffande vilken försök påginge, hade det icke varit revisionen möjligt att på grund av de sakkunnigas betänkande bilda sig någon bestämd uppfattning angående den utsträckning, i vilken luftvärnsartilleri borde anskaffas och hur detsamma lämpligast borde organiseras. Det syntes försvarsrevisionen därför nödvändigt, att, sedan de pågående materielförsöken avslutats, frågan i dess helhet gjordes till föremål för förnyad utredning.

Om alltså den föreliggande frågan icke för det dåvarande kunde slutgiltigt lösas, fann revisionen det dock med hänsyn till luftvärnsartilleriets stora betydelse vara av vikt, att detta vapen redan då bereddes åtminstone någon

plats inom den nya organisationen. Revisionen föreslog därför organiserandet av en division luftvärnsartilleri.

Den utredning av luftförsvarsfrågan i dess helhet, som enligt försvarsrevisionens mening i sinom tid borde komma till stånd, förelåg icke vid antagandet av 1925 års härordning. Emellertid ingick i den år 1925 beslutade försvarsorganisationen ett luftvärnsartilleriregemente — Karlsborgs artilleriregemente — bestående av fyra luftvärnskanonbatterier och ett strålkastarbatteri.

I skrivelse den 12 mars 1927 framhöll chefen för generalstaben, att världskriget visat, hurusom flygvapnet kunde användas icke allenast i mer eller mindre omedelbar samverkan med stridskrafter till lands och sjöss utan även självständigt vid sidan av operationerna i övrigt såsom för anfall mot städer, industriella anläggningar m. m. Man måste i händelse av krig räkna med att i stort sett alla delar av vårt land kunde utsättas för fiendliga företag från luften med därav följande skadegörelse även mot den civila befolkningen. Då nuvarande folkrättsliga bestämmelser enligt världskrigets erfarenheter icke innebure något skydd mot flyganfall, och då 1925 års försvarsordning icke innefattade sådana organisatoriska eller andra anordningar, som betingades av berörda förhållanden, vore särskilda åtgärder erforderliga. Dessa borde bland annat omfatta utarbetandet av lagbestämmelser angående skyldighet för kommuner att medverka vid luftförsvaret samt rörande den närmare omfattningen av och formen för sagda medverkan. I samband härmed borde frågan om såväl det fasta som det rörliga luftförsvarets organisation — särskilt beträffande luftvärnskulspruteformationerna — upptagas till behandling.

Över generalstabschefens ifrågavarande framställning hava arméfördelningscheferna, kommandanten i Boden, militärbefälhavaren på Gotland och chefen för flygvapnet avgivit infortrade yttranden, och hava samtliga dessa myndigheter i allt väsentligt anslutit sig till generalstabschefens förslag.

Inspektören för frivilliga luftvärnsövningarna i Stockholm har därjämte i skrivelse den 20 december 1927 hemställt om utredning rörande ordnandet av Sveriges fasta luftförsvaret med särskilt avseende på luftvärnsartilleriet (luftvärnskulspruteförbanden) samt på grundval av samverkan mellan stat, kommun och enskilda sammanslutningar.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t i statsrådet den 2 mars 1928 anförde jag, bland annat, att det syntes mig vara av synnerlig vikt, att undersökning rörande åtgärder för landets försvar mot luftanfall verkställdes. Särskilt borde frågan om skyldighet för kommun att medverka vid försvar mot luftanfall bliva föremål för närmare utredning. I samband härmed borde även till behandling upptagas frågan om enahanda skyldighet för civila myndigheter, vissa industriella företag m. m. Emellertid sammanhängande dessa spörsmål så intimt med landets försvarsberedskap i övrigt gentemot anfall från luften, att det syntes nödvändigt, att detta problem i sin helhet bleve föremål för utredning. Härvid skulle de av chefen för generalstaben föreslagna åtgärderna kunna tagas under omprövning sedda i samband med övrig för landets försvar mot anfall från luften erforderlig beredskap och nödvändig organisation. Den av mig sålunda ifrågasatta utredningen rörande planläggning av landets luftförsvaret i dess helhet borde verkställas inom försvarsdepartementet av särskilt tillkallade utredningsmän.

Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t har jag sedermera tillkallat fem utredningsmän för att inom försvarsdepartementet biträda med verkställande av utredning rörande ordnandet av landets luftförsvaret med särskilt avseende fäst vid frågan om skyldighet för kommuner, civila myndigheter m. fl. att härvid medverka.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Då det framstått såsom en angelägenhet av största vikt att få våra risker och möjligheter i nu berörda hänseende klarlagda, sedda mot bakgrunden av såväl flygteknikens som luftförsvarsteknikens nuvarande ståndpunkt, har denna utredning igångsatts. Innan utredningsmännen ingå på själva kärnpunkten i det dem givna uppdraget, nämligen ett bedömande av hur vårt lands försvarsberedskap mot luftanfall lämpligen bör vara organiserad, är det givetvis nödvändigt att undersöka, vilka möjligheter en eventuell fiende kan äga att mot vårt land rikta flyganfall och vilken verkningsgrad dylika anfall kunna beräknas erhålla, ävensom huruvida och i vad mån verkningarna av flyganfallen kunna reduceras genom motåtgärder från vår sida.

Såsom interpellanten själv meddelat, hade utredningsmännen redan blivit tillkallade samt direktiv för arbetets fullföljande givits, då interpellationen framställdes. De förutsättningar, varpå interpellationen bygger, nämligen att *nya* utredningar med *nya*, på skiftande mål inriktade anvisningar nu borde igångsättas, kunna enligt min mening för närvarande icke anses föreligga.

Interpellanten har visserligen givit uttryck åt den uppfattningen, att, till följd av flygteknikens och de kemiska förstörelsemedlens utveckling, ett angripet land icke kan med framgång försvaras och att det militära systemet, icke kan fylla sin försvarsuppgift, hur än organisationen lägges i enskildheter.

Från sakkunnigt håll göres emellertid gällande, att i den mån, som ifrågasvarande nya anfalls- och stridsmedel utvecklats, även försvarsmedlen häremot nått en sådan fulländning, att avvisandet av ett anfall ingalunda behöver te sig som en omöjlighet. Vad särskilt Sverige beträffar, måste det ihågkommas, att vårt land på grund av sitt geografiska läge i förevarande hänseende intar en gynnsammare ställning än de flesta andra europeiska länder; att de flygbaser, varifrån flyganfall kunna tänkas riktade mot oss, måste sökas långt utanför rikets gränser; samt att vårt lands stora yttinnehåll i förening med det jämförelsevis begränsade antalet såsom mål för flyganfall begärliga större orter ytterligare minskar faran från luften.

Därest det — såsom formuleringen ger anledning antaga — skulle vara interpellantens mening, att jag nu skulle giva de tillkallade utredningsmännen i uppdrag att jämväl ägna sig åt frågan, huruvida de tekniska framstegen på detta område böra föranleda vårt land att företaga en allmän avrustning, vill jag svara, att varje sådan avsikt varit och alltjämt är mig främmande. Sistberörda fråga, vars behandling ju utgör ett viktigt moment i Nationernas förbunds arbete, torde icke, såsom ett fristående spörsmål beträffande vårt land, lämpligen kunna göras aktuell på en dylik väg. Om och när krav i sådan riktning på allvar komma att resas, sker det förvisso genom initiativ i helt annan ordning än interpellanten synes vilja ifrågasätta.

Härpå yttrade:

Herr Lindberg: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det svar jag erhållit på min interpellation. Det ligger i sakens natur, att jag icke är tillfredsställd med detsamma, men jag måste ju också säga, att det icke överraskar mig. En försvarsminister, som vill hålla sig i medvinden, får akta sig att falla undan för motströmmarna så länge de endast äro sporadiska och därför rätt kraftlösa. I försvarsfrågan dominera ännu de gamla föreställningarna, men de äro dess bättre icke oangripliga, och för ögonblicket befinna de sig sakligt i verkligt nödläge. Den högsta militära sakkunskapen svävar betänkligt på målet, när det blir fråga om att ge besked på den avgörande punkten: om ett land numera *kan* militärt försvaras.

Den interpellation jag tillåtit mig framställa har märkligt nog vunnit upp-

skattning på så diametralt skilda håll som bland de mest entusiastiska försvarsvännerna och bland de längst avancerade pacifisterna. Anslutningen från de förre kan endast förklaras av att de hållit sig till interpellationens nakna frågor — varvid de lagt tyngdpunkten på den första frågan — medan pacifisterna tagit fasta på motiveringen. Jag är emellertid glad över, att båda dessa parter äro nöjda — desto förr bör man kunna komma fram till det av mig eftersträfvade resultatet: en ny utredning av försvarsproblemet i hela dess vidd. Med försvarsproblemet menar jag då icke endast vår militärfråga, utan inbegriper däri även freds- och trygghetsproblemen.

I avseende på militärfrågan befinna vi oss i ett allvarligt dilemma. Nyss har här beslutats en försvarsreform, som av sina tillskyndare betecknats som den för situationen mest lämpliga och ändamålsenliga, och man är nu i färd med att genomföra densamma. Som överflödiga ansedda regementen avvecklas, nya marina rustningar bedrivs, flygvapnet kompletteras och den ekonomiska försvarsberedskapen organiseras. Men just i den stund allt detta sker framträda militära auktoriteter av stor kapacitet och förklara, att utvecklingen på det militärtekniska området går vid sidan av de vägar, där vi befinna oss. Man underkänner vår nuvarande militärorganisations positiva försvarsvärde, ja, man går så långt, att man ger bestämda antydningar om att det kan vara fåfång möda att söka basera vårt lands försvar på militära maktmedel.

Jag skall här inte utförligt andraga den argumentation, som av två svenska militärer — den ena generalstabsofficer och den andre ledamot av krigsvetenskapsakademien — anförts under den livliga diskussionen om militärteknikens nya inriktning och konsekvenserna av densamma. Några väsentliga punkter förtjäna dock att införlivas med kammarens protokoll. Major K. A. Bratt har uti sin uppmärksammade artikel i Svensk Tidskrift i några kursiverade satser angivit sin syn på försvarsproblemet, varvid han stöder sig på framstående utländska auktoriteter. Jag citerar: »Framtidens krig kunna icke humaniseras. Alla medel skola därunder utan hänsyn till mellanfolkliga bestämmelser komma till användning. Skillnaden mellan krigförande och icke-krigförande delar av folket har i vad rör luft- och gaskriget bortfallit. Några motiv i form av militära etablissement eller dylikt för exempelvis bombardering av öppna städer m. m. komma icke längre att sökas eller krävas.» —

»Ett lands 'luftgräns' kan icke försvaras. — Luftstridskrafternas förnämsta objekt komma att utgöras av befolkningscentra (framför allt storstäderna), de ekonomiska centra i övrigt (industrierna), krigsindustrien samt järnvägsnätet, överhuvud taget de vitala delar av landet, genom vilkas förstöring, helt eller delvis, ett våldsamt tryck kan utövas på befolkningen eller varigenom stridskrafternas verksamhet och det ekonomiska livet kunna förlamas. — Dessa objekt kunna icke med någon säkerhet väntas bliva försvarade.» —

»Därest — vilket måste anses sannolikt — ett lands järnvägsnät i ett kommande krig icke kan med någon säkerhet skyddas mot luftangreppen, måste masshärarnas tid anses vara förbi. På de militära anstaltarnas avvägning, organisation m. m. samt på landets ekonomiska liv kommer detta förhållande att utöva ett djupgående inflytande.» —

»Beträffande försvarsmöjligheterna mot 'det fruktansvärdaste anfallsmedel, som utvecklingen känner', ligger nog saken, om man ser den i stort, så till, att övervägande skäl tala för, att i ett kommande krig ett lands vitala delar icke kunna skyddas mot massinsatserna av bombmaskiner, även om ett synnerligen omfattande markförsvar kan komma att mildra effekten av dessa anfall och åstadkomma stora förluster för den anfallande.» —

»Är inför den utveckling, som nu synes inträda, ett lands försvar genom hittills vedertagna militära maktmedel längre möjligt, och kan en sådan utveck-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ling undgå att leda till en nästan total omvärdering av de militära försvarsmedlen eller till en fullständig omgruppering inom dessa? Tillsvidare må frågetecknet stå kvar. Att saken i varje fall kräver en allvarlig och djupgående undersökning, lär ingen kunna förneka.» —

»En förnuftigt tänkande kan endast draga en slutsats av det, som skymtar genom framtidens förlåt, att kriget, i främsta rummet mellan kulturfolken, måste bekrigas, besegras och dödas.» —

»Varje land äger alltjämt — trots de inträdda förskjutningarna — sina militärpolitiska problem, inneslutande ett helt komplex av frågor, och så länge den europeiska solidariteten icke tagit sig konkretare uttryck eller lett till praktiska resultat, kan ett lands trygghetsproblem icke lösas utan ett omsorgsfullt studium av alla på detsamma inverkanse faktorer. Det gäller, att det ena göra, men det andra icke låta.»

Så långt major Bratt. Hans inlägg i Svensk Tidskrift, i Tiden, i dagspressen och i föredrag, kompletterade med anföranden av kapten Brunskog och diskussionsinlägg i övrigt ge till resultat följande slutsatser:

att tänkandet i Europa är fullt enigt om, att ett nytt stort krig där eller i västerlandet är liktydigt med kultureuropas undergång;

att detta krig synes oundvikligt, därest icke fredsaktionen i världsdelen för-
mår bryta sig igenom och framkalla effektiva motåtgärder;

att dessa motåtgärder i hög grad äro att identifiera med ett nedbrytande av den europeiska militarismens princip och ett successivt avskaffande av de pri-
vatnationella militära organisationerna;

att beträffande de militära försvarsmedlen dessa i längden icke kunna för-
hindra katastrofens inträdande även för det enskilda landet;

att nödvändigheten av militarismens bekämpande och avrustningens beträ-
dande klarare framstår vid betraktandet av de under vardande nya krigför-
ningsformerna, som direkt komma att rikta sig mot ländernas civilbefolkning;

att all sannolikhet talar för, att de som hävda, att krigföringen i hög grad
kommer att få sin prägel av luftanfallen och gaskriget, komma att få rätt;

att mot de framställningar, som här gjorts, inga övertygande skäl blivit
framlagda, att anförda utländska auktoritetens omdömen i samma riktning icke
ännu jävats av i annan riktning gående dylika samt att de uttalanden, som av
vissa sakkunniga här gjorts, om man läser dem rätt, peka i samma riktning;

att frågan om en omprövning av vår freds- och trygghetsfråga i dess hela
vidd med däri ingående militärpolitiska element utan tvivel genom den förda
diskussionen börjat att aktualiseras;

att varken i riksdagen eller i pressen en uttömmande behandling av ämnet
eller ett inträngande i tekniska detaljer kan lämna de behövlige svaren;

att en statlig prövning av de stora frågor, som härvid resa sig, utan allt
tvivel blir av nöden, men att denna prövning icke kan betraktas vara enbart av
militär natur; samt

att vid upptagande av freds- och trygghetsfrågan samt det häri ingående
försvarsproblemet läget synes lämpliggöra även ett prövande av alternativet
avväpning samt de konsekvenser, som kunna anses ligga under och i denna
tanke.

Det är naturligt att inlägg sådana som major Bratts och hans kollega
kapten Brunskogs måste framkalla frågan, vartill våra militära försvarsan-
stalter numera överhuvud taget nytta, och denna fråga har också blivit ställd
inte bara bland antimilitarister och pacifister utan även inom försvarsvänliga
och antipacifistiska kretsar. Ett bättre vittnesbörd kan man icke erhålla där-
om, att de gamla militära tvångsföreställningar, som ännu 1925 hade grepp
över folksjälen, nu börja trängas undan. Det får ju betraktas såsom mycket
anmärkningsvärt, att, när representanter för den militära sakkunskap, som

har ledningen av vårt försvarsväsen, vid påsktiden framträdde inför universitetsungdomen i Uppsala för att försvara sina positioner, blev misslyckandet fullständigt, medan förkunnarna av de antimilitaristiska teserna och opponenterna mot den rådande slentrianen i det officiella militära tänkandet skördade stormande bifall. När en sådan stämning härskar bland vår universitetsungdom, har man rätt att sluta sig till att det även i borgerliga kretsar råder lågkonjunktur för de s. k. gamla och beprövade försvarslinjerna.

Men ställer man frågan, till vad vårt militära försvarsväsen skall nytta, så bör man vara beredd att taga svarets konsekvenser, även om de utmynna i att avvapningen är den enda förnuftiga utvägen ur dilemmat. Tyvärr synas t. o. m. mycket energiska utbredare av tvivlen på vårt militärväsens ändamålsenlighet och på möjligheterna att göra detsamma försvarsdugligt rygga tillbaka inför utsikten att avvapningen kan bli frågans svar. Jag måste för min del säga, att jag omöjligt kan förstå den ståndpunkten, att man väl kan tillåta sig att utplåna folkets tilltro till de militära maktmedlens värde, men undandraga sig ansvar för följderna av en dylik propaganda. Det är annars ganska klart, att underkänner man den nuvarande militärorganisationens försvarsvärde, och utbreder man den meningen, att det är ganska hopplöst att söka åstadkomma ett effektivt försvar, så lär det icke kunna undgås att allt större skaror av vårt folk skola bereda sig för den yttersta konsekvensen. En antimilitaristisk flodvåg kommer att välla fram, och det skall vara en fåfång möda att söka hejda den genom tal om, att en militär beredskap, trots alla brister, dock är ett uttryck för vilja till liv, och att dess avskaffande blir ett tecken på självuppgivelse. Ett dylikt tal kommer att bli verkningslöst, därför att en sund eftertanke säger att livsviljan icke kan manifesteras på ett sämre sätt än genom beredelser för döden. Men man kommer också att lära sig inse, att det icke är någon självuppgivelse att vägra ställa sina livsbetingelser i beroende av en militärorganisation, som icke kan försvara landet, men genom sin tillvaro kan bli motiv för ett annat land att anfalla oss, i rent angrepps- eller i preventivt försvarssyfte.

För min del är jag beredd att taga avvapningens konsekvens, och jag vet, att jag har många på min sida, men jag är också övertygad om, att det ännu kommer att dröja åtskillig tid, innan man mera allmänt skall ha modet att beträda denna linje, även bland dem, som redan äro övertygade om, att det icke tjänar något förnuftigt ändamål att fortsätta med de militära rustningarna. Det för en avvapningsman hoppfulla i nuvarande situation är därför icke utsikten till ett *snart* förverkligande av avvapningen, utan detta att det pågår just nu en opinionsbildning efter antimilitaristiska linjer, som icke kan undgå att i sinom tid öva inflytande även på de praktiska avgörandena i försvarsfrågan. Den propaganda, som nu bedrivs mot den militära dogmatiken av kunniga militärer, är i detta avseende mycket värdefull. Jag vet väl, att de båda av mig nämnda militärerna taga avstånd från en isolerad avrustning av vårt land, och att de icke hysa större respekt för pacifismen. De ha ännu icke insett, att så länge man i en avvapning blott ser självuppgivelse och tecken på bristande nationell livsvilja, besjålas man just av den anda, som är all militarisms livsluft. Och de ha heller icke förstått, att om man vill bekriega kriget, besegra det och döda det, så måste man ha modet att låta sin övertygelse om militarismens fördärlighet följas av praktiska åtgärder för det militaristiska systemets krossande. Men dessa åtgärder måste man vidtaga, där man har något inflytande, det vill säga i första hand i det egna landet, och man måste vara beredd att för sakens skull taga en risk om så erfordras. Avståndstagandet från avvapningen från herrar Bratts och Brunskogs sida går icke riktigt ihop med deras förkunnelse i övrigt och kan icke logiskt förklaras. Vi andra, som stå de militaristiska tänkesätten emot, tillåta oss att fortsätta,

Andra kammarens protokoll 1928. Nr 44.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

där dessa militärer finna det opportunt att sluta. Till min tillfredsställelse har jag dock förmärkt att major Bratt i ett av sina senaste inlägg medgiver att även avvärningslinjen bör prövas vid en ny utredning i försvarsfrågan.

Den ståndpunkt, jag företräder, vill man i vida kretsar av vårt folk ännu betrakta som utopi, som verklighetsfrämmande. Men den är dock icke mera utopisk, än att den i två av de skandinaviska länderna utgjort regeringsprogram i försvarsfrågan. I dessa båda länder har man kommit fram till avvärningsståndpunkten genom att ställa frågan, vartill försvarsväsendet skall nytta. När nu hos oss samma fråga aktualiseras, befinner man sig i den tankebanan, som i våra grannländer utmynnat i insikten om, att en nationell avrustning utan avvaktan på de andra ländernas åtgöranden är att rekommendera som praktisk politik. Det är min bestämda övertygelse att vi även hos oss komma dit.

Den militärtekniska utvecklingen, och därav framkallad reaktion inom även militära kretsar mot militaristiska stämningar och bemödanden, har nämligen åt vår sedan gammalt antimilitaristiskt fostrade arbetarklass återgett den tro på krigsrustningarnas fördärvlighet, som i vida kretsar bland arbetarna i senare år varit på väg att utplånas under trycket av riksdagskompromissernas förpliktelser. Och där skall man nog i sinom tid kunna åstadkomma den erforderliga handlingskraften för nedrustningens fullföljande fram till avvärningen.

Herr statsrådet säger i sitt svar, att det icke torde behöva råda någon tvekan om behovet av en ingående undersökning av spörsmålet, vilka åtgärder, som böra vidtagas för att stärka vårt luftförsvar. En sådan undersökning har igångsatts, meddelar herr statsrådet, och framhåller att innan utredningsmännen ingå på själva kärnpunkten i det dem givna uppdraget, nämligen ett bedömande av hur vårt lands försvarsberedskap mot luftanfall lämpligen bör vara organiserad, är det givetvis nödvändigt att undersöka, vilka möjligheter en eventuell fiende kan äga att mot vårt land rikta luftanfall och vilken verkningegrad dylika anfall kunna beräknas erhålla, ävensom *huruvida* och i vad mån verkningarna av flyganfallen kunna *reduceras* genom motåtgärder från vår sida.

Jag finner av herr statsrådets formulering av detta yttrande, att herr statsrådet alltså icke är fullt övertygat om, att verkningarna av ett flyganfall ens kunna *reduceras*. Därav har man kanske rätt draga slutsatsen att herr statsrådet menar, att de under inga förhållanden kunna med militära medel *förhindras*. Denna uppfattning torde vara riktig och överensstämmer för övrigt med den, chefen för vårt flygvapen, general Amundson, givit uttryck åt, då han uttalat, att frågan om skydd mot flygangrepp icke är löst.

Frågan är emellertid nu om herr statsrådet vid val av sakkunniga för undersökningSUPPDRAGET sörjt för att prövningen av denna för hela vårt militärväsen fullkomligt avgörande fråga blir fullt objektiv. Jag vill icke uttala något bestämt omdöme i detta avseende, men jag kan icke undertrycka ett beklagande av att det militära inslaget bland de sakkunniga tagits bland dem, som knappast torde vara böjda för att säga av den gren, på vilken de själva sitta.

Jag syftar härvid på dessa, om vilka herr statsrådet säger, att de göra gällande, att i den mån, som de nya militära anfallsmedlen och stridsmedlen utvecklats, även försvarsmedlen häremot nått en sådan fulländning, att avvisandet av ett anfall ingalunda behöver te sig som en omöjlighet. Denna uppgift från sakkunnigt håll lider av det betänkliga felet att vara obestyrt. Men det finnes också uttalanden från sakkunnigt håll, som gå i motsatt riktning. Jag skall i detta sammanhang icke åberopa någon mot den nuvarande militära ledningen oppositionell militär för bestyrkande av detta. Jag anför här

vad kapten R. Lindblad sammanfattningsvis yttrade i ett föredrag i Uppsala den 30 mars i år:

»Verkan av ett luftbombardemang mot en oskyddad stad kan bliva mycket stor.

Med slagkraftiga rörliga stridsmedel — armé, flotta och flygvapen — finnes utsikt att *till en viss grad* minska risken för luftbombardemang.

Med luftvärnsartilleri kan ett flyganfall *mot en viss ort* brytas och *under gynnsamma omständigheter* helt avvärijas.

Med vissa passiva försvarsmedel kan verkan av bomber från flygare, som trängt igenom, *i avsevärd grad reduceras.*»

Det ligger många reservationer i kapten Lindblads slutsatser. Läger man dem tillsammans kommer man till general Amundsons ståndpunkt: frågan om skydd mot luftangrepp är icke löst, eller till major Bratts: att i ett kommande krig ett lands vitala delar icke kunna skyddas mot massinsatserna av bombmaskiner, även om ett synnerligen omfattande markförsvar kan komma att mildra effekten av dessa anfall och åstadkomma stora förluster för den anfallande.

För egen del skulle jag, om jag hade tillfälle därtill, till den militära sakkunskap, som tror på våra försvarsmöjligheter, vilja ställa denna fråga: med vilka medel kan det förhindras, att fientliga flygare medelst brandbomber antända de norrländska skogarna och industrierna och på detta sätt ödelägga denna landsända? Jag är ju alldeles oerfaren i militära ting, men jag har den känslan, att det skall bli svårt att ge ett tillfredsställande besked.

Jag tror, herr statsråd, att de av eder tillkallade sakkunniga komma att bemöda sig att skingra tvivlen på vårt lands militära försvarsmöjligheter. Jag misstänker emellertid att de komma att misslyckas. Från dem, som fortfarande hysa tvivlen, kommer även därefter kravet på en omprövning av vår försvarsfråga från grunden att energiskt resas. Och de komma icke att nöja sig med att det uteslutande sysslas med de militärtekniska detaljerna. De komma att fordra, att alternativet avvapning ställes i förgrunden. Herr statsrådet har ansett det angeläget betona, att varje avsikt varit och är honom främmande att låta frågan om vårt lands avrustning komma under omprövning. Jag beklagar att herr statsrådet har denna mening, men jag är icke otröstlig. Jag vet, att herr statsrådet i sin goda tro ändock befinner sig på en gungande grund. Och när grunden vacklar är huset ovanför icke mycket värt.

Herr talman! Jag vill till sist endast ge uttryck åt den förhoppningen, att bland dem, som efter höstens val taga säte i denna kammare, skola finnas ett större antal än nu, som äro beredda att i försvarsfrågan gå emot de nu förhärskande, för den fredliga utvecklingen i världen ödesdigra stämningarna och åsikterna.

Med herr Lindberg förenade sig herr *Västberg*.

Herr **Lindman**: Herr talman! Denna skärmytsling mellan statsrådet Rosén och interpellanten från Västerbotten får väl icke blott anses som ett litet västerbottenskrig, utan det kan hända att den bör ses ur en synpunkt, som mera berör hela landet. Jag förstår mycket väl, att interpellanten är mycket angelägen om att alludera på de val som komma, och jag begriper att hans interpellation icke är alldeles utan samband med valet i Västerbotten. Jag skall be att få yttra några ord med anledning av vad som förekommit.

Interpellanten säger både i sitt yttrande i dag och i interpellationen, att anledningen till hans framställning är innehållet i några artiklar av major Bratt. Nu undrar jag, om interpellanten verkligen har rätt att av major

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Bratts artiklar draga så långt gående slutsatser som han gjort i sin interpellation. Hela denna interpellation är en blandning av pacifism och antimilitarism; båda dessa saker förekomma insprängda i interpellantens motivering om vart annat. Interpellanten hoppas, att folken skola så småningom reagera mot krigen och att, när man fått klart för sig vilka förödande verkningar dessa medföra, reaktionen skall bli så stor, att man får, såsom interpellanten sade, ett krig mot kriget. Efter detta resonemang kommer så interpellanten fram till sin älsklingstanke, vilken han säger sig icke vara alls rädd för att förverkliga, nämligen avvapningen. Det är ju dit han vill komma — detta är resultatet av talarens hela pacifistiska tänkande, som, när det gäller försvaret, övergår allt annat och som för honom framstår såsom det enda man har att rätta sig efter. Man skall avrusta, man skall avväpna, man skall icke göra något alls i försvarshänseende.

Överhuvud skulle jag vilja säga gentemot interpellanten, att det ligger en ofantligt stor fara uti att — när man såsom här på försvarets område står inför något nytt, något främmande, något som man icke varit van vid att se förut — tappa besinningen och kallblodigheten och tro, att det nya är av så överväldigande beskaffenhet, att det icke lönar att göra någonting alls: här är bäst att bara fälla vapnen till marken och sätta sig ned och meditera, ty det tjänar icke någonting till att försvara sig emot, såsom det heter, detta fruktansvärda uppdykande vapen. Jag undrar, herr talman, om icke både interpellanten och vi litet var skulle ha nytta av att vi toge våra funderingar så att säga i lugnare tempo, när vi tala om detta flygkrig med gaser och bomber. Skulle det icke vara till nytta, om vi något närmare undersökte de verkningar, som kunna åstadkommas genom flyganfall — undersökte, huruvida verkningarna äro så fruktansvärda, som interpellanten och många andra utmålade dem, om stora områden verkligen helt och hållet kunna förgöras och förintas genom dylika anfall?

Att börja med vill jag säga, att sådana anfall säkerligen skulle kräva ganska betydande luftstridskrafter, ja så stora luftflottor, att icke ens stormakterna skulle på långa vägar kunna förfoga över dem. Herr försvarsministern erinrade i sitt svar om den fördel Sverige har av sitt jämförelsevis isolerade läge, och däruti har herr försvarsministern otvivelaktigt rätt. De långa vägarna från flygbaserna till vårt land, väder och vind och en mängd andra förhållanden inverka härvidlag. Jag undrar, om interpellanten icke skulle göra klokt uti att göra reda för sig — med ledning av de uppgifter, som redan nu finnas att tillgå — hur pass lyckade överhuvud taget flyganfallen varit, hur pass stor procent av de flygmaskiner, som utgått från avlägset befintliga baser, kommit fram till de platser, där de skolat operera, och hur många av dem, som kunnat göra en effektiv insats vid sina anfall. Vi få ej glömma, att i alla tider ha nya anfallsmedel framkallat nya försvarsmedel. Hur har det icke varit beträffande pansar och artilleri och hur har det ej varit med undervattensbåtarna och de metoder, som nu finnas att upptäcka dem och försvara sig mot dem?

För övrigt vill jag, herr talman, säga, att när interpellanten talar om brandbomber i Norrlands skogar, så tycker jag detta tal låter litet underligt från en västerbottnings sida. Han är väl från kustlandet och icke från skogstrakterna, ty annars skulle hans kannedom om förhållandena med eld och skog aldrig ha föranlett honom att göra ett sådant uttalande. Jag vill endast fråga interpellanten: om vi nu gjorde såsom han vill och avskaffade allt försvar, vad tjänar det då till att tända eld i skogarna; vi vore ju försvarslösa i alla fall? Varför skall man då sätta i gång hela denna stora apparat med att skicka ut flygplan med brandbomber för att tända eld på Norrlands skogar, om nu detta överhuvud är möjligt att göra?

Det är, herr talman, en blandning av fantasi och överdrifter i allt detta och av så betydande dimensioner, att man nästan häpnar över, att något sådant kan framkomma, men jag förstår, som jag nyss nämnde, att interpellanten har sina skäl att komma med detta.

Vad i övrigt gaskriget beträffar, skulle jag såsom ett litet inpass kunna anföra en del siffror från världskriget om de verkningar, som de giftiga gaserna haft på de stridande trupperna och som utvisa, hur stor procent av dessa, som blivit skadade av giftiga gaser. Jag skall emellertid inskränka mig till att nämna, att dessa skador visst icke utgjorde den största procenten av alla skador, som i kriget tillfogades de däri deltagande; de som dödades av gaserna, utgjorde en mycket liten procent. Det var också av den anledningen, som det amerikanska ombudet vid en av de förberedande avrustningskonferenserna i Genève kunde säga, att gaskriget egentligen är ett humant krig, ty det dödar icke så mycket folk.

Om jag rätt uppfattade interpellantens mening, ville han vidare göra gällande, att redan existensen av militära maktmedel i ett land kan verka provocerande, och detta skulle i alldeles särskild grad gälla flygvapnet. Detta är sålunda, herr talman, pacifismens uppfattning om försvaret! Det kan verka provocerande och utmanande, och vi kunna fördenskull, bara därigenom att vi ha ett försvar, riskera att utsätta oss för ett anfall. Det skulle vara av intresse att få veta vad interpellanten menat, när han nedskrivit denna sats. Vad menar han, att Sverige skall göra, om vi bli invecklade i en tvist med någon av våra grannar, en tvist, som blir svårartad och högst obehaglig, som icke kan lösas genom förhandlingar och där vi följaktligen inte kunna på fredlig väg komma till en uppgörelse, även om vi visa den allra bästa vilja och — vilket jag är övertygad skulle bli följderna, om interpellanten hade något att säga till om — även efterlåtenhet och undfallenhet? Vad menar han att man då skall göra? Menar han, att vårt land i ett sådant fall skall vara fullständigt försvarslöst? Skall det inte finnas någonting åtgjort, för att vi må kunna försvara oss? Är det interpellantens mening, att svenska folket bara skall ge efter och sträcka upp armarna och säga, att vi göra ingenting, var så god och kom, och gör med oss vad ni behagar? Då har ju vår motpart, om han besitter maktmedel, möjlighet att inkräkta på vårt land och göra snart sagt vad han vill. Det är, herr talman, enligt min uppfattning ett stort misstag av interpellanten, om han tror, att det skall finnas en genomgående mening hos svenska folket för en sådan sak. Det är min övertygelse, att härvidlag misstar sig interpellanten, och det ganska grundligt.

Jag vill ytterligare påpeka, herr talman, det underliga i den mening, som företrädes av den fraktion av socialdemokraterna, som hyllar samma tänkesätt som interpellanten, om man jämför deras åsikter med dem, som hysas av socialdemokratien i andra länder. Har interpellanten hört, att socialdemokraterna i Finland vilja gå hans väg, eller att de vilja göra det i Estland eller i Lettland? Där känna de trycket starkare från ett visst håll än vad vi göra. Det är därför helt naturligt att vi icke se faran på samma sätt här i vårt land, som de göra, men det finnes dock socialdemokrater även i Finland, och jag skulle icke tro, att de ens skulle våga framkasta sådana synpunkter, som dem interpellanten här kommer med.

Interpellanten har hört på major Bratts framställning. Ja, här ha vi återigen den gamla vanliga historien, som upprepat sig vid alla tidigare tillfällen, då vi här behandlat försvarsfrågan. Då är sakkunskapen från sådana personer som interpellanten och dem, som äro av hans kynne, bara luft. Den militära sakkunskapen existerar icke, den begriper ingenting, och den får ingenting säga. Men så snart en enda militär uppträder och säger något, som passar för

Svar å
interpellation.
(Ports.)

herr Lindberg och hans liktänkande, då företräder denna militär en sakkunskap, som överglänser allting annat. Då är den militära sakkunskapen av ett sådant betydande värde, att, såsom här, interpellanten anser sig böra stå och läsa upp i sin replik till försvarsministern långa referat av vad den ene eller andre officeren uttalar till tidningarna för att införlivas, som det hette, med kammarens protokoll. *Då* är sakkunskapen värd någonting, men annars, ja då, herr talman, struntar man i den, då har den inte rätt att göra sin röst hörd, ty den är icke av det ringaste värde.

Jag skulle slutligen vilja säga interpellanten, att om han nu vill, att Sverige skall gå nedrustningens väg, isolerat, alldeles oberoende av vad andra länder göra och alldeles oberoende av en mera internationell och allmän nedrustning, så är det väl också hans mening, såsom en konsekvens härav, att vilja skapa något annat i stället. I det hänseendet förmodar jag, att han syftar till att bygga upp ett system av traktater eller internationella överenskommelser, enligt vilka krig icke skulle kunna komma i fråga. Varför går inte interpellanten fram på den vägen? Varför sätter han icke i rörelse den socialdemokratiska kongressen och hela Sveriges socialdemokrati för att söka inverka på den internationella socialdemokratien, så att man kan få till stånd en överenskommelse i den riktningen? Men, herr talman, märk väl, att när jag uttalar detta, så menar jag en överenskommelse, som är tillräckligt hållbar för att kunna verka i den riktningen. Sverige har ju alltid gått i spetsen då det gällt den internationella lagstiftningen. Varför vill icke interpellanten gå fram på den vägen och verka för den saken och åstadkomma detta först, innan han skrider till sin avrustning? Interpellanten vet naturligtvis, att det är oerhört svårt att åstadkomma något dylikt. Jag är övertygad om att han noga följt med vad som förekommit på de fyra förberedande avrustningskonferenserna och hur oerhört svårt man där haft att komma till någon överenskommelse i detta hänseende. Det förefaller mig emellertid, att om han vill gå till avrustning, så måste han väl först inrikta hela sitt tänkande och alla sina göranden på att åstadkomma någonting, som tager formen av verkligt hållbara internationella överenskommelser.

Vad nu beträffar den sak vi närmast skulle sysselsätta oss med, nämligen gaskriget, så kan jag påpeka för interpellanten att vid en av dessa avrustningskonferenser framkastades på fullt allvar den tanken, att man skulle åstadkomma något som man kallade »gassanktioner», varmed åsyftades, att om ett europeiskt land i krig använde sig av giftgaser, så skulle alla de andra länderna i Europa överfalla det landet med ett gaskrig för att tvinga det att avstå från detta slags krigföring. Där är kanske en punkt, där herr Lindberg kunde söka påverka sitt parti och den internationella socialdemokratien för att åstadkomma någonting.

Så länge man, herr talman, icke kan påvisa, att man, på det sätt interpellanten synes avse, kan åstadkomma en verklig trygghetskänsla i vårt land, så länge är och förblir, menar jag, allt detta tal om att man skall nedrusta och avrusta och lägga sig värmlös, ett tal, som egentligen icke har något vidare värde.

Herr Engberg: Herr talman! Den föregående ärade talaren tycks ju i olikhet med herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ha föresatt sig att grundligt tillplatta interpellanten i anledning av hans interpellation. Men den metod, som den senaste ärade talaren därvid använde för att gen-driva interpellantens synpunkter, den förefaller mig vara ganska otillfredsställande.

Jag vill först erinra därom, att det är ett bekvämt sätt att, när nya synpunkter på ett problem ha kommit fram, inför vilka en hel rad av medborgare

ställt sig frågande, det är ett bekvämt sätt, säger jag, att då bara säga som herr Lindman, att detta är en nyhet, detta skola vi akta oss för, och vi skola framför allt icke »stappa besinningen», som han här uttryckte sig. Jag får säga, att jag är förvånad i dubbel måtto över detta uttalande. Jag erinrar om, hur man före 1914, då talet kom på U-båtarna, just från herr Lindmans eget läger ställde samma varning. Det var Fabian Månsson, som den gången drev den uppfattningen, att U-båtarna hade revolutionerat sjökriget, och han fick då från det motsatta lägret mottaga föreställningar, i vilka det hette, att vi icke skulle tappa sans och besinning, ty U-båtarna skulle sannolikt inte få någon större betydelse. Världskriget gav svaret.

Jag ber för min del att få erinra om, att när herr Lindman sökte framställa saken på det sättet, att det här gällde en nyhet, som egentligen först genom major Bratts och liktänkandes artiklar hade kastats ut i diskussionen, så är detta långt ifrån fallet. Redan år 1922, om jag icke missminner mig, lämnade den dåvarande avrustningskommissionen i Genève en uttömmande redogörelse för hur man såg på läget beträffande det kemiska kriget vid denna tidpunkt. Denna redogörelse var sådan, att den gjorde klart för väl de flesta tänkande människor, att här var ett problem, som vi under inga förhållanden kunde komma förbi. Det är vår plikt att se verkligheten i vitögat, och det går icke att säga, att detta är en nyhet, och att vi därför äro rädda för att taga itu med problemet. Jag erinrar om, hur man exempelvis på borgerligt håll i Holland efter en redogörelse, som lämnats från de kemiska experterna i Genève, haft uttalanden, som gått i den riktningen, som interpellanten framhållit såväl i sin interpellation som i sin replik i dag till herr statsrådet.

Det är icke heller länge sedan som en av världskrigets förgrundsmän, marskalk Foch blev intervjuad av en tidningsman, jag vill minnas det var en dansk, och därvid för sin del uttalade, att nästa krig komme utan minsta tvevel att gå i gaskrigets tecken. Den saken betraktade han såsom självklar, och jag skulle tro, att omdömet från en så pass erfaren fältherre som marskalk Foch i det fallet får tillmätas så mycket större betydelse, som det är bekant, att den mannen tillhör inom sitt land den konservativa delen av den franska generalstaben, den som i många stycken varit mest kritisk mot nyheter. Det har ju uppgivits offentligt i fransk press, att han tillhörde dem, som bekämpade tanken på, att de moderna stridsvagnarna, tanks, skulle spela någon roll, och endast förmåddes att uppgiva sitt motstånd mot detta vapen på grund av den ståndpunkt, som i detta hänseende intogs av de ledamöter av franska deputerade kammaren, vilka sutto i parlamentets militärkommission.

Nu säger herr Lindman vidare, att interpellanten icke har rätt att draga sådana slutsatser, som jag gjort ur major Bratts artiklar. Jag vill icke uttala mig om, hur långt man har rätt eller icke rätt att draga dessa slutsatser av major Bratts artiklar, men jag skulle vilja ställa den frågan till herr Lindman: Drager icke herr Lindman själv några slutsatser av de nya fakta, som tillskapats av detta luftkrig och detta gaskrig? Drager han icke bland annat den slutsatsen utifrån sina militärvänliga utgångspunkter, att här föreligger ett problem, som det är värt att undersöka, ett problem, som man icke utan vidare kan komma förbi?

Han sade vidare i sitt anförande, att från världskriget hade man icke den erfarenheten, att användandet av de giftiga gaserna spelade någon nämnvärd roll. Ja, han sade t. o. m., att gaskriget kanske var den mera humana formen av krigföring. Jag vill då erinra herr Lindman om en sak, varom kammaren för övrigt kunnat få upplysning i en till ledamöterna utlämnad redogörelse från Nationernas förbund, nämligen att det är först efter världskrigets slut, som vi haft den verkligt stora utvecklingen på gaskrigsteknikens område. Det uppgives, att tusentals nya gaser utexperimenterats, och det är ju sådant

Svar å
interpellation.
(Forts.)

*Svar å
interpellation.*
(Forts.)

som gör, att när man åberopar världskrigets exempel, så är detta icke riktigt lyckat, ty dessa exempel äro icke tillämpliga i detta fallet; de sakna den nödiga beviskraften.

Herr Lindman gjorde vidare gällande, att det — som han sade — var ett barockt påstående av herr Lindberg, då denne yttrade, att redan existensen av rustningar i vårt land skulle vara provocerande. Ja, jag vill erinra herr Lindman om en politiker, som jag tycker i mångt och mycket erinrar om honom själv i praktisk klokhet, nämligen den tyske utrikesministern Stresemann, som i Genève i en närmast till fransmännen riktad replik tog fram den där berättelsen från det gamla Rom, där en man infann sig i full rustning på forum, varvid en annan frågade honom: »Vem har givit dig rätt att vara så rädd, när du uppträder?» Han utvecklade sin sats på det sättet, att det är i själva verket en akt av provokation, som föreligger, när man uppträder med rustningar i en värld, där man kanske icke hade anledning att göra detta. I den försiktiga form, vari han framförde detta, är det min övertygelse att herr Lindman skulle ha anledning taga sig en funderare på saken, om det icke ändå ligger ett stycke sanningskärna i vad herr Lindberg här sagt.

Det väsentligaste i herr Lindmans invändning var emellertid, att här skall det först skapas en rättsordning, sedan skola vi gå till avrustning. Ja, herr talman, jag har en gång förut i denna kammare på det bestämdaste bestritt riktigheten av denna föreställning. Jag anser, att man därvid förfar som en byggmästare, som börjar med husets tak i stället för med dess grund. Herr Lindman vet mycket väl, att i en värld, där det finnes topprustade stater, där betyda i själva verket icke fördragen så värst mycket, ty man vet, att en stat har möjlighet att trampa under sina fötter ett ingånget fördrag, när det icke passar staten i fråga att hålla det, och i stället vädja till det egna våldets resurser och taga sig rätt med makt. Vad betyder i själva verket ett aldrig så förträffligt avtalssystem i en sådan värld? Nej, jag tror, att den enda inkörsport, som finnes till bättre förhållanden i detta hänseende, är att gå nedrustningens och avrustningens väg för att göra det möjligt att lägga skiljedomssystemet, rättsordningen, som man kräver, på ett underlag, som är hållbart. Ty om man har kvar det nuvarande underlaget med topprustade stater, blir ju, bildligt talat, säkerheten för den egna staten kastad ned som i en lejongrop. Det går i själva verket icke att inbilla sig, att så länge man har de stora rustningarna, man får någon verklig säkerhet genom att bara bygga upp juridiska system. Den motsatta vägen är naturligtvis den riktiga. Tag först bort detta som gör, att det är en fara, en risk, att överhuvud kunna bibehålla ett rättssystem, en risk, därigenom att det finnes makter, som kunna krossa detta system och trampa det under sina fötter! Först då är grunden röjd, då finnes det en tomt att bygga upp en rättsordning på, men icke förr. Jag hävdar därför den uppfattningen för min del, att tryggheten i ett Europa, som har usla skiljedomsfördrag och en outvecklad rättsordning, men som är avrustat, är ofantligt mycket större än i ett Europa, som, med bibehållande av sina topprustningar, har aldrig så förträffliga och väl utvecklade fördrag.

Emellertid var det också anmärkningsvärt, att man här kunde konstatera hurusom uppfattningen från statsrådsbänken och uppfattningen från herr Lindmans sida är densamma. Jag kunde icke märka någon skillnad i den åskådning, som fördes till torgs av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, och den åskådning, som här framfördes av herr Lindman. Herr Lindman uppträdde, om jag så får uttrycka mig, såsom herr statsrådets drabant. Detta är väl också att anteckna såsom en ny poäng i den utveckling, som på andra områden ju har fullkomnats och där alla differenser mellan den nu sittande regeringen och högerpartiet undan för undan utplånats.

Det var också anmärkningsvärt, att herr statsrådet mest intresserade sig för

*Star i
interpellation.
(Forts.)*

att på detta område skapa resurser att möta anfall ifrån dessa nya vapen, men samtidigt icke tycktes tänka på varifrån man skulle taga medlen för att förverkliga detta syfte. Det fanns naturligtvis hos honom ingen tanke på att det då samtidigt måste äga rum en ordentlig reducering och nedskärning av de försvarsanstalter, som redan finnas. Ty det är väl ändå inte herr statsrådets mening, om jag får ställa den frågan direkt till honom, att de kostnader, som ju uppenbarligen skulle bli följden av ett förverkligande av den tankegång han i interpellationssvaret skisserat, d. v. s. att man här lägger sig ombord med de nya försvarsanstalter, som betingas av gaskriget, det är väl icke statsrådets mening, säger jag, att dessa kostnader skola läggas ovanpå de militärbördor vi redan ha och sålunda utgöra ett tillägg till dessa, utan man får väl förutsätta, att herr statsrådet räknar med, att det då skall äga rum en motsvarande nedskärning av det gamla försvaret. Det är kanske att locka honom ut på hal is, om man lockar honom ut på sådana linjer, och det är möjligt att överensstämmelsen i uppfattningen mellan honom och herr Lindman där icke riktigt skulle hålla. När jag hörde herr statsrådets svar på herr Lindbergs interpellation hade jag en känsla av att herr statsrådet ville vifta bort den synpunkten, och att det för honom vore det förnämligaste att Sverige följde med i den galopp, som eventuellt föranledes därav, att man skulle lägga sig ombord med dessa nya försvarsanstalter, som luftkriget betingar.

Ja, herr talman, jag har för min del den uppfattningen, att herr Lindberg har rätt i att problemet i fråga icke kan förbigås, och att han har rätt i att kravet på en revision av hela det svenska försvarsproblemets förutsättningar är aktuellt, ja, så aktuellt, att man skall vara blind för att icke se och erkänna det. Jag tror för min del, att det är djupt att beklaga, om den svenska regeringen på detta område ser såsom sin uppgift att bara följa med i den gamla galoppen och bara låna sitt öra åt vad man säger från generalstabskretsar, nota bene från välsinnade generalstabskretsar, och slå ifrån sig kravet på en revision av dessa gamla föreställningar. Herr Lindman gjorde den anmärkningen, och det trodde han väl själv var dråpslaget mot herr Lindberg, att när man från militärt håll yttrar sig på något sätt, som är passande för herr Lindberg, tar herr Lindberg fasta därpå, men att han, om man från militärt håll i övrigt säger saker och ting, som herr Lindberg icke gillar, skjuter det ifrån sig utan att taga någon hänsyn därtill. Jag vill icke springa herr Lindbergs replik i förväg, men jag föreställer mig, att det är mycket lätt att erinra därom, att när man från högerhåll här har famlat såsom man gjort i alla debatter om vårt försvarsväsende under de senare åren, har det just berott därpå, att högen har vägrat att lyssna till och taga hänsyn till de nya synpunkterna. Man har varit rädd för dem och varför? Jo, helt enkelt därför, att i den mån dessa synpunkter tagas upp på allvar, i samma mån inser högen, att det är slut med hela den gamla militära härligheten, som man här har byggt på, som man alltjämt har bilden av och vid vilken man föreställer sig, att det alltjämt skall förbliva. Man vill ha sin officerskår och sina truppförband o. s. v. såsom man tänkt sig dem förr, och man förstår att här rives ju gärdet upp genom dessa nya tankar, och det är därför, som man från det hållet är gramse på major Bratt och hans meningsfränder för att de överhuvud taget aktualiserat denna debatt. Vi andra kunna däremot vara endast tacksamma för att dessa nya synpunkter kommit fram. De skola ruska upp vårt folk och lära det förstå, att det icke är på de vägar, som herr Lindman angivit, som vi ha att söka framtiden på detta område utan på den vägen, som klart och bestämt går mot nedrustningen och slutligen gör början i handling på detta område, en väg, som icke leder till att man bara stannar och väntar på att alla andra skola handla.

Ur den synpunkten är det än en gång att beklaga, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet här visat så ringa intresse för denna fråga.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hallén**: Herr talman! Så här i riksdagens elfte eller rättare sagt tolfte timme är det verkligen att beklaga att en sådan fråga som denna skall behandlas inför en så pass glest besatt kammare. Men det kan ju nu icke undvikas. Man gör sig säkert icke skyldig till överdrift, om man säger, att det spörsmål, som i dag samlat oss, är och blir kanske i framtiden av en mycket ödesdiger art för vårt fosterland. Det är beklagligt att denna interpellation icke har kunnat besvaras förrän i dag. Man frågar sig verkligen, vad som hindrat statsrådet att långt tidigare ge detta svar, som efter vad vi hört, alls ej innehåller några av myndigheter begärda utredningar o. d. som kunnat motivera det långa dröjsmålet. Det är beklagligt att denna fråga skall behandlas ur den synpunkten att de, som syssla med densamma, som herr Lindman antydde, få skenet över sig att vilja använda frågan såsom ett argument i den kommande valrörelsen. Jag fritar mig för min del, herr talman, från den beskyllningen av den anledningen att jag är övertygad om att de synpunkter, som interpellanten framfört, verkligen i det långa loppet skola visa sig icke vara partisynpunkter utan åskådningar, som skära fullständigt igenom partierna i vårt land och som omfattas av ett dag för dag växande flertal.

Herr Lindman började med att varna oss för att tappa besinningen inför de skräckmålningar av vad de s. k. tekniska hjälpmedlen i ett framtida krig kunna åstadkomma. Ja, det hade varit naturligt, om man hade riktat det rådet till de människor, som till det yttersta i dessa dagar stått på en ivrig försvarsvänlig ståndpunkt men nu hux flux svängt om. För såväl interpellanten som för oss andra, som stött honom, äro emellertid dessa synpunkter icke nya. Jag tillåter mig i detta sammanhang erinra om vad som yttrats i den stora försvarsdebatten 1925, bl. a. även av undertecknad, i fråga om huru de tekniska hjälpmedlens utveckling inverkar på opinionsbildningen inom alla kulturländerna och framskapar den tanken, att det snart är fullständigt utsikts- och meningslöst att längre etablera ett försvar. Jag tillät mig då att citera en så framstående auktoritet som Winston Churchill, marinminister i England under krigets tidigare skede, vilken, som vi kanske minnas, var ansvarig för den engelska expeditionen till Galipolihalvön under kriget och vilken i ett uppmärksammat arbete ett par år efter krigets slut yttrade, just med hänvisning till ett kommande luftkrig särskilt i giftgasernas tecken, följande ord: *»Mänskligheten har för första gången i sina händer de verktyg medelst vilka den kan på ett ofelbart sätt fullborda sin egen tillintetgörelse. Döden står i beredskap, lydig, avvaktande, redo till tjänst, redo att nedmeja folken en masse, redo att så snart man kallar på honom krossa till stoft utan möjlighet av återuppbyggande, vad som alljämt finnes kvar av civilisationen. Han väntar blott på kommandoordet.»* Det är allvarliga och skrämmande ord, och det är icke förunderligt, om de göra intryck på vanliga människor. Det är så mycket mer förunderligt att finna, att både försvarsministern och herr Lindman bibehålla samma känsla av obesvärad tvärsäkerhet och oförtruten förhoppning om att ingenting har inträffat, som ökar allvaret och riskerna för vårt land. Man är ögonblickligen beredd att anvisa nya möjligheter för att liksom paralysera och neutralisera verkningarna av dessa fruktansvärda, kulturen förödande krafter, som vi äga i flygvapnet och särskilt i gasvapnet.

Det är också att märka, hurusom man överallt i världen icke alls ser på detta på ett vänligt och optimistiskt sätt, som såväl försvarsministern som herr Lindman gör, utan man har försökt åtminstone att med näbbar och klor värja sig för den framtida möjligheten av ett sådant stridsmedel. Redan 1922 vid den s. k. Washingtonkonferensen mellan de stora maritima stormakterna

i världen gjorde man ett försök till att förbjuda användandet av giftgaserna. Man uttalade sig för ett slags giftgasförbud. Att ett sådant uttalande naturligtvis var fullständigt illusoriskt kunna vi ju gärna erkänna. Det bör också erinras om med vilken fruktan och bävan man ser dessa framtida möjligheter. År 1925 uttalade folkförbundets vapenkontrollkonferens samma fordran, som det hette, på grund av världssamvetet, och den opinionsyttring, som då avgavs, ty någonting annat är det ju aldrig i första instans, undertecknades av 44 staters regeringar. Men betecknande nog har ingen av dem sedan förbehållslöst ratificerat fördraget.

Herr Lindman fann det lämpligt och kanske också roligt att påpeka gentemot herr Lindberg, att denne icke satte värde på den militära sakkunskapen annat än i dessa sällsynta fall — alltså med anspelning på de två nämnda svenska officerarnas uttalanden — då den verkligen står på våra avrustningsvänners sida. Jag vill då erinra om, och det är säkerligen herr Lindman icke heller obekant med, att långa rader av den utländska militära sakkunskapen nu stå på precis samma ståndpunkt. Jag skall icke trötta kammaren med att utförligt eller mångtaligt citera vad en och annan av dessa säger, men en liten kort axplockning av vad, som man måste säga, verkligt sakkunniga män yttrat, måste dock vara på sin plats. *Den engelska kommandören Kennworthy* uttalade för några år tillbaka följande: »*Den som icke följt vetenskapens och teknikens utveckling kan icke föreställa sig de fasansfulla följderna av en ny världskonflikt. De farligaste vapnen fabriceras nu i kemisternas vetenskapliga laboratorium. Det kommande kriget blir så förintande, att världskriget i jämförelse därmed var en barnlek.*» Det är inga nya synpunkter, men det är ju en sakkunnig, som yttrat sig på detta sätt, och då får väl hans uttalande tillmätas en särskild vikt och betydelse. *General Sir R. Hart* yttrar: »*Framtidens krig kommer att förgöra storstäder och ofantliga landsträckor med alla där levande.*»

Jag vill här skjuta in en replik gentemot herr Lindman, då han säger, att det finnes icke ens en stormakt, vars luftstridskrafter äro tillräckliga för att ödelägga ett så glest befolkat och vidsträckt land, som vårt. Herr Lindman menar att riskerna bli värre och större i små, tätt befolkade länder, och så till vida har han naturligtvis alldeles rätt. I ett sådant land, som det arma Belgien, skulle befolkningen naturligtvis finna livet outhärdligt redan efter några timmars luftkrig. Men det kommer nog inte an bara på kvantiteten. Frågan är icke om att större eller mindre stycken av glest eller tätt befolkade svenska landsändar svepas in i gasmoln eller drabbas av brandbombernas elände utan om möjligheten att de industriella centra, som finnas spridda på olika håll i vårt land, demoleras och ödeläggas och på så sätt paralysera både näringslivet och kommunikationslivets nerver. Att därtill räcker snart sagt vilket större lands luftstridskrafter som helst lär väl tyvärr ingen kunna bestrida.

Jag återvänder till några av dessa citat: *Den engelska luftfartsministern*, som väl icke heller får betraktas som osakkunnig på detta område, säger: »*Det är högst antagligt, att de avgörande slagen komma att utkämpas över våra storstäder, där civilbefolkningen blir utrotad. Under hela världskriget nedkastades över England omkring 300 ton bomber, i dag kunna luftskeppen redan under de första 24 timmarna kasta ut 300 ton och fortsätta i denna skala.*» Och han tillägger: »*Det är onödigt att säga något mera om denna förskräckliga framtidsbild.*» Men herr Lindman och herr statsrådet tyckas icke finna denna framtidsbild så förskräcklig. Alltid finnes det utvägar att reda sig. De gitta icke ens inse, att även ur rent militär synpunkt ropar utvecklingen på en annan proportion mellan de olika vapnen än den nuvarande.

Jag skall icke fortsätta att citera den långa raden av uttalanden. Jag har

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

samlat några tiotal av de förnämsta experternas uttalanden på detta område och allesammans äro ense om de fullständigt förintande verkningarna av ett framtida luftkrig. Jag kan bara, herr talman, uttala min förvåning över den så att säga hurtiga och optimistiska uppfattning, som försvarsministern ändå anser sig kunna hysa i denna fråga. Han talar om vilka förberedelser, som äro gjorda för att för Sveriges vidkommande följa med utvecklingen. Dessa förberedelser bestå bl. a. däri, att det på grund av framställning från generalstabschefen den 12 mars i följ tillrats en kommitté, som fått till uppgift att undersöka möjligheterna för att vidtaga motåtgärder mot flyganfall, och denna sakkunnigkommitté inom försvarsdepartementet har fått till huvudsaklig uppgift att utreda i vad mån de svenska kommunerna skola kunna medengageras i denna stora försvarsuppgift. Jag vill påpeka för kammaren, att det är en av de allra viktigaste och allvarligaste frågor, som vi hålla på att komma till. Enligt de svenska kommunallagarna skola kommunerna besluta och föranstalta om utgifterna för sina egna hushållsangelägenheter. Jag vet icke och ingen annan kan heller veta, huru kommittén har tänkt sig det förslag, som den skall lägga fram. Troligtvis blir det så, att man kommer att föreslå, att man skall jämka på kommunalförordningarna antingen i den riktning, att där en kommun vill besluta diverse skyddsåtgärder gentemot luftanfall, dessa beslut skola få laga kraft och icke skola kunna överklagas, eller också kan det hända att kommitténs majoritet kommer att föreslå rent av obligatoriska ålägganden för kommunerna. Ja, jag får verkligen säga, att skall det vara någon konsekvens i denna utsiktslösa strävan att skydda vår värnlösa civilbefolkning, ja, då vet jag verkligen icke var vi skola stanna. Då är det verkligen på sin plats, att man icke bara nöjer sig med att kommunerna få rätt att bevilja anslag, utan att man ålägger dem vissa förpliktelser. Man kan tänka sig att när budgeten göres upp för nästa år, en kyrkostämman t. ex. får behandla sådana frågor som, om och i vad mån kyrkornas skall kunna i mån av behov apteras om till antingen lyssnarpost eller observationspost eller rent av till plats för en luftvärnskanon, i den mån man anser att kyrkan ligger på en plats, som är av viss strategisk betydelse. Man skulle kunna tänka sig, att en kommunalstyrelse eller kommunalfullmäktige på landet finge behandla sådana frågor som, när det gäller en kommun med en befolkning av en viss större täthetsgrad, att bygga bombfria valv för att skydda befolkningen gentemot ett befarat anfall, eller att en kommun skulle bliva skyldig att skaffa sig ett visst antal gasmasker att tillhandahållas kommunens medlemmar i händelse av ett befarat angrepp från luften. Vilka perspektiv, som därvid upprulla sig, kan kammaren själv göra sig en föreställning om, och frågan blir ändå den: får man i alla fall någon som helst utsikt att kunna definitivt och effektivt skydda civilbefolkningen? Jag vill i detta sammanhang säga, herr talman, att så mycken tilltro måste man väl ändå sätta till major Bratt i hans påtalade skrift, att man måste tro honom, när han framhåller, att man praktiskt taget icke kan skydda sig gentemot dessa luftanfall och gasbomber, och att de orter, där man med luftvärnsbatterier kan etablera ett försvar och möjligtvis ha utsikt att skjuta ned de fiendliga flygarna, måste vara ett försvinnande fåtal. Det ligger i sakens natur, att man aldrig kan veta vad en anfällande fiende väljer för väg genom lufthavet eller vilka orter han utsätter för sitt anfall av det ena eller andra slaget. Jag tycker, att detta är något av det mest beklämmande och hemska i hela saken att man, såsom major Bratt framhåller, icke kan i det egna landet etablera motförsvar mot fienden, utan att det försvar, man kan åstadkomma, liksom skall bestå av repressalier d. v. s. motsvarande flygtraider tillbaka över fiendens eget land för att antingen ödelägga hans flyghamnar, om man kan komma åt dem eller hans militära anläggningar eller genom ett avsiktligt utrotande genom förgiftning eller på annat sätt av civil-

befolkningen i stora, tätt befolkade centra och sålunda åstadkomma dels en ödeläggelse, som är jättestor och fasansfull, och dels en psykologisk och moralisk press på människorna, som driver dem till förtvivlan. Det blir sådana försvarsmedel, som man skall använda. Man behöver icke ha någon särskilt stark fantasi för att tänka sig på vad sätt det lilla Sverige skall kunna etablera ett sådant luftförsvar. En luftgräns kan icke försvaras säger major Bratt. Försvaret måste förläggas till fiendens land. Där har man utsikt att åstadkomma den jätteattack med materiell och moralisk förödelse som följd, som skulle tvinga detta land från fortsättandet av sin offensiv mot oss. Vem vågar egentligen tro på att vi med våra s. k. försvarsmedel skola ha den allra ringaste utsikt att kunna försvara vår hotade självständighet? Det är väl därför ingen överdrift, om man säger att det moderna kriget just på grund av teknikens utveckling icke kan resultera i annat än en slags ödesdiger bältespännarekamp, i ett envig mellan parterna, som, om de i övrigt äro jämbördiga, måste sluta med båda parternas ödeläggelse, alltså ett ömsesidigt självmord. Det är väl icke att undra på, om man inför sådana perspektiv frågar sig: är icke hela den nuvarande militära apparaten både ur militär synpunkt meningslös och ur förnuftets och den allmänna moralens synpunkt fullständigt oförsvarlig?

Jag vill också tillägga, att det är en uppfattning som hyses icke blott inom det socialdemokratiska partiet. Jag tror, att herr statsrådet Rosén, liksom regeringen överhuvud, gjorde klokt i att en liten smula mera tänka på sitt eget folk. Kärntruppen inom det frisinnade partiet torde väl vara Sveriges frikyrkliga. Och det har gång efter annan visat sig, att det är ett svalg befast särskilt emellan uppfattningen hos vissa av regeringsmedlemmarna i militärfrågan och den religiösa pacifistiska uppfattning, som det regeringsorganet representerar.

Man kan ju säga oss, att detta angår oss icke. Det är en sak, som vi styra om själva, säger man, att åstadkomma samstämmighet inom egna leder, vi betacka oss för råd ifrån andra håll. Det kan man naturligtvis säga, men jag vill icke här tänka på hur det verkar för partierna. Tänk om det i stället kunde gå därhän, att denna naturliga instinktiva aversion mot att fortsätta på denna meningslösa väg, som delas icke blott av Sveriges socialdemokrater utan av lejonparten av frikyrkomännen i vårt land och det vill jag säga, herr Lindman, av vida kretsar av de svenska bönderna — om de även i ekonomiska och sociala ting ha en moderat och konservativ uppfattning — att denna stora folkmening, som alldeles säkert representerar en majoritet i riket, kunde få ett annat och positivt medvetnare och klarare uttryck från regeringens sida! Tänk om det hade kunnat gå dithän, att regeringen förklarat sig villig att samtidigt som man underhåller de nuvarande försvarsanstalterna, taga under allvarlig och förnyad omprövning frågan om och i vad mån denna snabbt gående tekniska utveckling verkligen ställer oss inför helt nya problem, när det gäller Sveriges militära spörsmål! Tänk om det hade kunnat gå på detta sätt! Jag är övertygad om att regeringen då hade kunnat räkna på synnerligen stor tacksamhet från icke blott vida lager av vårt eget folk utan säkert även från ett mycket stort *flertal* inom vår nation.

Det sades av herr Lindman, att när interpellanten talade om vår hjälplöshet gent emot ett anfall från luften, och när han anförde faran för t. ex. antändning av det norrländska skogsbeståndet, detta måste avfärdas som rena fantasier. Jag tycker det icke går en enda sommar, utan att farhågorna för dessa skogseldsvådor äro ständigt aktuella. Och är det en fantasi att tänka sig, att en fiende med de utomordentliga verktyg, som nu finnas, skulle kunna antända våra skogar och kanske även ödelägga en stor del av vår sågverksindustri? Man tänke på den fruktansvärda effektivitet, som de moderna brand-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

bomberna besitta. Att avfärda detta som fantasier, lära vi icke kunna gå med på. För övrigt, man behöver icke skatta åt fantasier för att tänka sig de fruktansvärda verkningarna av ett anfall ur skyn gent emot oss. Jag bara spörjer, vad man tänker om fogsengasmolnet över Hamburg? Det var väl ändå icke en fantasi? Det var för de arma stackare, vilkas lungor brändes sönder, i stället en fruktansvärd verklighet, herr Lindman. Det var, kan man säga, nästan en ödets skickelse och en himlens barmhärtighet i ordets fulla mening, som räddade så många, då vinden blev stilla, och det föll ett välsignat regn, som upplöste molnet. Tänk om det i stället hade genom vindens hjälp fått susa i väg över de nordtyska slätterna! Tänk vilken förbannelsens stråkväg skulle icke plöjt fram över den tyska jorden! Men inför sådana eventualiteter är man käck och hurtig och säger, att det skall väl alltid gå att skydda sig på ett eller annat sätt — i detta fall genom de svenska kommunernas medverkan — och att rida ut även den stormen.

Jag skulle, innan jag lämnar den sidan av min framställning, vilja säga, att detta försök att medengagera de svenska kommunerna i kampen gent emot luftkriget, det hoppas jag aldrig skall lyckas, icke för att man icke ömmar för sina landsmän inom alla dessa kommuner, utan därför, att man anser, att det är fullständigt meningslösa utgifter, som man föreslår. *Jag hoppas och uttalar i kammaren den önskan, att den dag icke måtte vara så avlägsen, då åtminstone socialdemokratien icke i någon form lämnar sin medverkan till en utredning av ett sådant spörsmål.*

Herr Lindman citerade också någon utländsk sakkunnig, som förmenade, att man överdriver verkningarna av detta gaskrig. Det var icke så många, som dogo på grund av gasangreppen i världskriget. Herr Engberg påpekade här emot mycket riktigt, att sedan världskriget har ju antalet giftgaser vuxit med tusentals procent och deras effektivitet nått en nästan sagolik höjd. Jag vill också erinra därom, att den verkliga sakkunskapen nog i alla fall är en annan, än den herr Lindman just då citerade. Ty vad kommer det sig, att både marskalk Foch och andra militära sakkunniga vid uppgörandet av Versaillesfredens klausuler bl. a. fingo in den bestämmelsen, att i Tyskland icke finge tillverkas några giftgasbomber för landets eget bruk? Om det nu verkligen vore så, att giftgaserna vore så att säga ett humant stridsvapen, varför skulle man då stifta ett sådant förbud för tyskarna? Det är en fråga, som inställer sig, och på den lär herr Lindman näppeligen kunna ge något svar.

Ja, herr talman, jag skall sluta med att säga, att jag finner det för min del i hög grad vemodigt och beklagligt, att icke en akt av resolut självständighet här kan få komma fram från regeringens sida. Jag gläder mig icke alls åt tanken på att vi socialdemokrater speciellt skulle liksom bliva de egentliga bärarna för kulturens instinktiva reaktion emot det förödande och kulturdödande luftkriget. Jag tänker icke ett dugg på vad vi i valen komma att profitera på att ensamma framstå som de, som arbeta på den linjen. Det vore i detta stycke mycket kärare att få se bort ifrån partisynpunkter och sådant och i stället veta, att det i landet vore en allmän, alla partiband genombrytande åskådning, att ett modernt krig är ett fullständigt vansinne, som betyder intet annat än det definitiva självmordet.

Herr Lindman kunde ha nytta av att i sitt eget liv- och husorgan, Nya Dagligt Allehanda, läsa en för några dagar sedan intagen artikel, ett slags exposé över vad man gör i luftförsvarens hänseende. Själv slutar författaren med ett desperat och förtvivlat ord om den fullständiga förintelse av kulturen, som ett nytt krig i luftstridernas tecken skulle komma att innebära.

Jag menar alltså, att det finnes en igenom partierna och deras band skärande uppfattning, som alldeles säkert representerar flertalets opinion i denna fråga här i landet. Det hade då varit av värde, om regeringen i sitt handlande

icke bara hade representerat ett litet mellanparti i riksdagen, utan om den också hade uttryckt, vad det svenska folkets flertal i dessa stycken verkligen tänker och känner. Jag vågar tro, att interpellanten och vi, som här stå på hans sida, på ett bättre och mera adekvat sätt givit uttryck åt detta, än vad herr statsrådet Rosén gjort.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Månsson** i Furuviik: Herr talman, mina herrar! För en tid sedan yrkade jag här på, att det skulle komma till stånd en allmän utredning rörande våra försvarsföreställningar, och jag må säga, att jag i dag blev mycket besviken på det svar, som försvarsministern kom med.

Visserligen är det ju så, att en man i den ställning herr statsrådet intager måste se sakerna helt annorlunda och, som det heter, ovanifrån, än när han befinner sig i oppositionsställning eller neutral menigmansställning. Men trots att man i viss mån får räkna med detta, må jag säga, att det var ovanligt, vad Gud har givit honom mycket förstånd nu, när han fått ett ämbete. Visserligen heter det ju, att den Gud ger ett ämbete, den ger han också förstånd att sköta det. Men jag må då säga, att herr statsrådet har verkligen i hög grad tagit intryck av detta ämbete. Om vi här haft en officer i generalstaben som försvarsminister, kunde han icke ha lovat mindre än vad nu har lovats. Svaret är så gott som intetsägende, och jag vill ju medge, att det icke heller, med den ställning som regeringen nu har inför valen, kan innehålla så värst mycket. Men därför är icke kravet på en allmän utredning av försvarsfrågan avfärdat. Detta krav kommer sig icke därav, att man, som herr Lindman tror, tappat besinningen, när något nytt kommer fram. Men å andra sidan måste man behålla sitt sunda förnuft, och den grupp i riksdagen, som herr Lindman tillhör, den har ju i försvarsfrågan visat, att den icke vill begagna sitt sunda förnuft, när några nyheter någon gång komma fram.

Det har här talats och talats hårda ord om att när en militär kommer med någonting, som passar pacifisterna, så gripa de girigt om detta och utnyttja det för sina syften, men att, när det kommer några argument från den andra parten av sakkunniga, man bryr sig mycket litet om detta. Jag skulle då vilja be herrar militärer att icke vara alltför fordrande. Vi ha ju ändå bakom oss en femtioårig historia om militär sakkunskap. Ni behöva bara gå ned och läsa riksdagsprotokollen och samla i en broschyr eller i en bok alla de uttalanden, som krigsministrarna haft i kammaren under de sista 50 åren. Det skall bliva en ganska rolig bok må ni tro. Och samla vidare de militära uttalanden, som herr Lindman och hans parti här i kammaren gjort. Den boken blir icke fullt så rolig, men ganska upplysande även den. Jag förbiser ingalunda den militära sakkunskapen, men jag tillmäter den måttliga, d. v. s. naturliga proportioner. Jag vill bara erinra om hur denna militära sakkunskap uppträdde i kampen mellan torpeden och kanonen. Jag vill erinra om hur den uppträdde i kampen mellan undervattensbåten och slagskeppet, som var ungefär detsamma. Jag erinrar om hur fyra officerare i marinstaben och generalstaben på våren 1914 stodo på ett massmöte i Hofors, som varade nästan ett helt dygn, och förnekade firing-director-apparatens existens, tills jag tog fram Nauticus och läste upp först på tyska och sedan på svenska artikeln om denna firing-director-apparat, som spelade en så väldig roll i världskriget. När man har att göra med en så tjurskallig s. k. sakkunskap, så får väl denna sakkunskap finna sig i att man för framtiden tittar på dess argument och använder sitt sunda förnuft. Sunda förnuftet säger, att en hel del av de hittillsvarande militära anstalterna, nämligen för det första kavalleriet, för det andra det

Svar i
interpellation.
(Forts.)

grövre fästningsartilleriet, för det tredje en del fältartilleri och för det fjärde en del infanteri numera äro fullständigt värdelösa i ett kommande krig. Det kunna vi väl utan vidare komma överens om. Men om så är — och detta kostar ju mycket pengar — så måste väl åtgärder vidtagas för att ändra om de militära föranstaltningarna för att spara de pengar, som utgivas fullständigt i onödan, och, om så behöves, lägga dem på annat håll. Jag är, som herrarna veta, inte den, som precis vare sig tror på eller önskar någon avväpning. Ty så mycket har jag läst av historien, att jag — och det har jag poängterat flera gånger de senaste åren — icke tror, att den svenska arbetarklassen och den svenska bondeklassen någonsin släppa fram en fullständig avväpning. Det skall ingen människa inbilla mig. De ha släppt fram fullständig avväpning en gång, och de komma säkerligen inte att göra om det, ty det kostade dem 600 å 700 års slaveri. En gång ha vi haft den allmänna värnplikten avskaffad, men det fingo vi betala så dyrt, att det säkert aldrig händer mer. I varje fall kan ingen människa få mig att tro det. Men för att man inte går med på den allmänna värnpliktens slopande, kan man givetvis inte vara med om att ösa ut pengar på onödiga och onyttiga och huvudlösa militära anordningar. Det är en helt annan sak. Det är det, som vi måste opponera mot. Försvars-kostnaderna måste nedbringas. Försvaret måste anordnas på ett sådant sätt, att det passar tiden och folket.

Och när det gäller trygghetsproblemet, så få vi inte bara räkna med det yttre trygghetsproblemet, utan ännu allvarligare är det inre trygghetsproblemet. Det är ingen förolämpning mot officerskåren och militärbefälet i allmänhet, om jag här rent ut säger, såsom jag sagt flera gånger förut, att de beklagligtvis sakna de breda lagrens förtroende. Källan till antimilitarismen, källan till oviljan i stora lager mot de militära föranstaltningarna ligger huvudsakligen däri, att man inte har förtroende för det militära befälet. Härom dagen framförde jag i kammaren den tanken, att vi skulle på folkskolan som botten-skola bygga en arbetsskola, där man tog ut till jordbruksarbete, dikningsarbete, odlingsarbete varenda ung man under 16, 17 år, från kronprinsen till statar-sonen, varenda en, ingen nämnd och ingen glömd. Den flit, det allvar, den omsorg, som vederbörande i denna skola nedlade i arbetet, skulle vara utslags-givande för deras möjligheter att bli svenska ämbetsmän, officerare och tjänstemän i framtiden. Av dem, som sitta i privilegierad ställning — och dit höra ämbetsmän, officerare och tjänstemän — kunna vi kräva, att de skola vara förstklassigt folk och folk, som har allmänt förtroende. Ingen skulle, sade jag den gången, komma fram till officersvolontär, som inte tagit premie såsom dikes-grävare och odlingskarl och visat sig vara en förstklassig man i det avseendet. Jag anser det vara en alldeles nödvändig och ofrånkomlig åtgärd i en försvars-revision att skaffa Sverige en officerskår, som Sveriges folk har förtroende för. Den saken kan man inte komma ifrån. Jag sade även den gången, att om de skola tala om besparingar i försvaret, så kunna vi inte längre hålla oss med en officerskår, som inte har annat att göra än bara detta. De måste på samma gång ha ett annat yrke. Officerskåren och militärbefälet måste vara sammanslagna med veterinärer, med jägmästare, med en hel grupp andra tjänstemannakårer och sköta tidvis det ena och tidvis det andra arbetet.

Jag beklagar djupt, att det inte synes finnas något vidare stort intresse hos den nuvarande regeringen för en utredning om en verklig revision av försvaret. Men jag får uttala den förhoppningen, att, om det kommer en annan regering efter valen, denna kommer ihåg vad som sagts här i vinter om behovet av en utredning om försvarets omorganisation.

Herr Lindberg: Herr talman! Jag tror, att det skulle vara ganska ofruktbart med en diskussion mellan herr Lindman och mig i försvarsfrågan. Och

efter vad som tidigare förekommit i debatten anser jag mig också kunna fatta mig mycket kort.

Jag ber att få göra herr Lindman uppmärksam på att jag icke krävt, att statsmakterna, riksdagen eller regeringen, skola acceptera den uppfattning i försvarsfrågan, som jag och mina meningsfränder hysa. Jag har i min interpellation endast begärt en fullständigt förutsättningslös prövning av försvarsproblemet på grund av vad som inträffat på militärteknikens område efter världskriget. Jag menar, att vid en sådan förutsättningslös prövning herr Lindmans synpunkter givetvis böra vinna beaktande. Men jag begär endast, att även de synpunkter, som jag företräder, skola komma under omprövning.

Herr Lindman ställde till mig frågan, om jag verkligen menar, att vårt land skall läggas försvarslöst. Nej, det menar jag inte. Men jag menar, att vårt land nu är försvarslöst. Jag anser nämligen, att de militära maktmedel, varöver vi förfoga och som vi tilläventyrs skulle kunna åstadkomma, icke äro tillräckliga för ett effektivt militärt försvar i vårt land.

Herr Lindman frågade mig vidare, om jag hört, att socialdemokraterna i Finland, Estland och Lettland gå in för avskaffande av det militära försvaret. Nej, det har jag verkligen inte hört. Jag har inte ens hört, att socialdemokraterna i Sverige gått in för avskaffande av militärförsvaret. Jag väntar dock att i dagarna få höra, att de svenska socialdemokraterna skola vara beredda att intaga samma ståndpunkt, som redan tidigare intagits av de norska och danska socialdemokraterna.

Herr Lindman rådde mig att inom mitt parti och inom den socialistiska internationalen verka för att man därifrån gör ansträngningar för att åstadkomma överenskommelser i freds- och trygghetsfrågan. Jag har mig bekant, att den socialistiska internationalen verkligen bemödat sig och bemödar sig om att åstadkomma sådana internationella överenskommelser. Resultatet har emellertid inte blivit tillfredsställande, främst till följd därav, att den socialistiska internationalens representanter i olika länder i sina bemödanden mött motstånd, visserligen inte av herr Lindman men av herr Lindmans meningsfränder i de ledande nationerna.

Herr Lindman slutade med att säga, att så länge man inte åstadkommit en verklig trygghetskänsla bland folket, kan man icke avrusta. Det är också min uppfattning. Men jag skulle vilja ställa den frågan till herr Lindman: råder då verkligen för närvarande i vårt land en sådan trygghetskänsla? Är det inte tvärtom så, att man, särskilt på grund av de av mig omnämnda militärernas framträdande, har, även i de kretsar, där man hittills förlitat sig på våra militära maktmedel, börjat tvivla på att dessa överhuvud fylla någon förnuftig uppgift? När dylika tvivel uppstå även på det hållet, så är det klart, att man inte kan tala om att det existerar en verklig trygghetskänsla.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Rosén**: Jag vill blott säga några få ord i anledning av uttalanden, som förekommit från ett par tre håll. Jag vill då erinra, att jag ju inte har meddelat stort annat än följande. En kommitté har blivit tillsatt med hänsyn till uppgiften att bereda försvar och skydd mot luftangrepp, och denna kommitté är för närvarande i arbete. Jag har vidare sagt, att jag icke har för avsikt att anmoda denna kommitté att upptaga till utredning spörsmålet om vårt lands avrustning. Jag har slutligen tillagt, att om och när den frågan skall upptagas, den säkert blir upptagen i annan ordning än den, i vilken den nu framkommit. Riktigheten av denna ståndpunkt har av vad som här förekommit i de gjorda deklamationerna, såvitt jag förstår, icke i någon mån rubbats.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Engberg: Jag ber att få fråga herr försvarsministern, huruvida han och regeringen önska taga upp detta problem till behandling.

§ 3.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet, nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 50 riksdagsordningen;

från statsutskottet:

nr 4 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatsens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 6 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatsens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående första och andra flygkårens förläggning;

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande dels vissa markbyten inom staden mellan broarna och å Kungsholmen m. m., dels ock grunder för exploateringen av viss del av Norra Djurgården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 359, i anledning av väckt motion angående skyldighet för Stockholms stad att erlägga avgift för nyttjanderätten till vissa kronan tillhöriga områden;

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för mötande av förluster å aktiebolaget kreditkassan av år 1922;

nr 361, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag angående privatläroverken;

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 368, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda läroanstalter;

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till centrala skiljenämnden för vissa arbetstvister m. m.;

nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten;

nr 371, i anledning av väckta motioner om befrielse för Bodens stad från viss återbetalningsskyldighet till kronan; och

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa domsagor under Svea och Göta hovrätter;

från bevillningsutskottet, nr 372, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1928—1929 m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 9 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, gjorda framställning om anslag till tryckningskostnader;

nr 332, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., allt i vad rör jordbruksärenden;

nr 333, i anledning av väckt motion angående anslaget till regeringsrätten m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillskott till dyrtidstillägg åt vissa lantmätare;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt att med civil befattning förena beställning å arméns och marinens övergångsstater;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor, lanthushållsskolor och lantbruksskolor;

nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående 1. och 2. flygkårens förläggning; och

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av Vännäs lägerplats.

§ 4.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 86, rörande val av ordförande i riksgäldskontoret samt av fullmäktige och suppleanter i riksbanken och riksgäldskontoret;

nr 87, rörande förslag till ändrad lydelse av §§ 3 och 9 riksdagsordningen;

nr 88, rörande godkännande av en mellan Sverige och Frankrike undertecknad förliknings- och skiljedomstraktat;

nr 89, rörande godkännande av en mellan Sverige och Spanien undertecknad förliknings- och skiljedomstraktat;

nr 90, rörande effektivare kontroll och revision av kommunernas räkenskaper och förvaltning;

nr 91, rörande förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 30 maj 1919 om rätt till verk av bildande konst;

nr 92, rörande förslag till lag om trafikförsäkring å motorfordon m. m.;

nr 93, rörande förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 juni 1923 om motorfordon;

nr 94, rörande statskontroll över utförsel av äldre kulturföremål;

nr 95, rörande förbättrad lagstiftning mot ocker; och

nr 96, rörande lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 angående förverkande i visst fall av spritdrycker och vin.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4 e. m. för att åter sammanträda kl. 8 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fort sättas.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 5 juni.

Kl. 8 e. m.

Fortsattes det på middagen började sammanträdet.

§ 1.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet;

nr 5 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksdagens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet;

nr 7 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet;

nr 8 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 10 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet; och

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till kommunala flickskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 2.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets memorial, nr 186, angående statsregleringen för budgetåret 1928—1929; och

särskilda utskottets memorial, nr 10, angående arvode åt dess sekreterare m. fl.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 8.5 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 6 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 31 nästlidna maj förda protokollen.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 186, angående statsregleringen för budgetåret 1928—1929.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 13 och 14.

Lades till handlingarna.

Punkten 15.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Vidare föredrogs särskilda utskottets memorial, nr 10, angående arvode åt dess sekreterare m. fl.; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.12 f. m.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 7 juni.

Kl. 2 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 1 innevarande juni förda protokollen.

§ 2.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 377, angående statsregleringen för budgetåret 1928—1929; och
nr 378, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1928—1929.

§ 3.

Till bordläggning anmälades bankoutskottets memorial, nr 62, med förslag till nytt reglemente för riksgäldskontoret.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.5 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 8 juni.

Kl. 10.30 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 2 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogs bankoutskottets memorial, nr 62, med förslag till nytt reglemente för riksgäldskontoret; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omförmälda ärendet.

§ 4.

Anmälades och godkändes

dels bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser med reglemente för riksgäldskontoret:

nr 379, till Konungen; och

nr 380, till fullmäktige i riksgäldskontoret;

dels och riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 374, rörande ändring i kungörelsen den 5 maj 1916 angående kommissionärer för anskaffande av arbetsanställning;

nr 375, angående utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge m. m.; och

nr 376, angående vidtagande av lättnader i passtvánget.

§ 5.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunal-skattelag m. m.;

nr 98, rörande lag om ändrad lydelse av §§ 15 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd med flera lagförslag;

nr 99, rörande förordning om ändrad lydelse av 52 § i stadgan den 22 juni 1911 om skjutsväsendet samt lag om ändrad lydelse av 6 och 59 §§ lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet m. m.;

nr 100, rörande lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 101, rörande lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken m. m.;

nr 102, rörande förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 11 oktober 1912 om skogsvårdsavgift;

- nr 103, angående förslag till formulär för deklarationsblanketter m. m.;
- nr 104, rörande godkännande av ett avtal mellan Sverige och Tyska riket angående utjämning av den in- och den utländska beskattningen, särskilt till undvikande av dubbelbeskattning, såvitt angår direkta skatter m. m.;
- nr 105, rörande rätt till restitution av tull för vara, för vars användning till framställning av exportvara hinder uppstått;
- nr 106, rörande förslag till lag angående handel med utsädesvaror;
- nr 107, rörande förordning om fortsatt tillfällig höjning av beloppen för den i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper stadgade stämpelavgiften;
- nr 108, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 3 §§ i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt m. m.;
- nr 109, rörande beräkning av bevillningarna för budgetåret 1928—1929 m. m.;
- nr 110, rörande statsregleringen för budgetåret 1928—1929;
- nr 111, rörande förslag till ändrad lydelse av § 50 riksdagsordningen;
- nr 112, rörande lag om galtbesiktningstvång;
- nr 113, rörande förslag till förordning angående visst tillägg till förordningen den 29 juni 1917 angående förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckningar vid handel med födoämnen m. m.;
- nr 114, rörande ändring av bestämmelserna angående vägstämmas rätt att utse revisorer;
- nr 115, rörande statsbidrag till kommunala flickskolor m. m.;
- nr 116, angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande dels vissa markbyten inom staden mellan broarna och å Kungsholmen m. m., dels ock grunder för exploateringen av viss del av Norra Djurgården m. m.;
- nr 117, rörande anslag till bekämpande av arbetslösheten;
- nr 118, rörande överlämnande av reglemente för riksgäldskontoret;
- nr 119, rörande utbetalning av de riksdags- och revisionskostnader, som utgå enligt riksstaten och riksgäldskontorets reglemente;
- nr 120, rörande bestridande av på riksdagens beslut grundade riksdagskostnader samt sådana av riksdag föranledda utgifter, som av Kungl. Maj:t förskottsvis anvisats till utbetalning å statskontoret;
- nr 121, rörande sättet för betalning å statsskulden m. m.;
- nr 122, rörande av riksdagen beslutade anslag, som utgå av lånemedel;
- nr 123, i avseende å statsregleringen och rörande med statsverket gemenskap ägande ämnen; och
- nr 124, rörande åtskilliga på grund av § 89 regeringsformen väckta frågor.

§ 6.

Ordet lämnades härefter till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte uppdraga åt herr talmannen jämte de ledamöter av kammaren, som kunna vara närvarande, att justera de protokoll, som vid riksdagens slut befinnas vara ojusterade.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Kammarens ledamöter, vilka av Kungl. Maj:t blivit kallade att denna dag efter beivrad gudstjänst infinna sig å rikssalen, där riksdagen komme att avslutas, avgingo nu till slottskapellet, för åhörande av riksdagspredikan. Efter gudstjänstens slut begåvo sig kammarens ledamöter till rikssalen, där jämväl första kammarens ledamöter infunno sig.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet Thyren uppläste där Kungl. Maj:ts förordnande för hans excellens herr statsministern Ekman att å Kungl. Maj:ts vägnar avsluta riksdagen.

Sedan härefter kamrarnas undersåtliga välönskningar blivit av herrar talmän framförda samt herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet uppläst riksdagens beslut, förklarade hans excellens herr statsministern riksdagen vara avslutad.

§ 8.

Efter det herr talmannen och kammarens ledamöter återkommit till kammarens samlingsrum, tog herr **talmannen** avsked av kammarens ledamöter med följande ord: Mina damer och herrar! Vi stå nu redo att åtskiljas efter avslutandet av årets riksdag. Den sista tiden har arbetet varit starkt forcerat och mycket ansträngande, varför jag är förvissad om att alla kammarens ledamöter, både de som redan rest hem och vi som ännu äro kvar, hälsa upprottet med livlig tillfredsställelse.

Denna riksdag är den sista i valperioden, och valmännen gå i höst att utse en ny andra kammare. Alla skola vi vägas på valmännens våg, och ingen av oss vet, om han får säte i nästa års andra kammare.

Avskedet från riksdagskamraterna och uttalade välönskningar bli under sådana omständigheter hjärtligare än eljest.

Jag ber att till alla kammarens ledamöter få framföra mitt varma tack för allt överseende och all välvilja, som visats mig i min egenskap av talman.

Särskilt riktar jag detta tack till mina båda kamrater i presidiet. Deras råd och stöd ha varit ovärderliga för en nyvald och oerfaren talman.

Till sist tillönskar jag alla kammarens ledamöter en välbehövlig vila och en angenäm sommar.

Härpå svarade herr **Nilsson** i Bonarp: Enligt gammal god sedvänja skola de sista ord, som yttras vid ett riksmötes avslutande, riktas till kamrarnas talmän. I denna glest besatta kammare lär jag vara den till riksdagsåren äldste, en omständighet, som giver mig rättighet att till Eder, herr talman, framföra kammarens tack. Jag ber då först att få tacka Eder för de vänliga ord, Ni nyss riktade till kammarens ledamöter, till herr förste talmannen och till mig. Talmannens åligganden äro ofta av grannliga natur, alltid ansvarsfulla. Att ställas inför dessa åligganden kan, åtminstone till en början, kännas ganska oroande. Emellertid har Ni, herr talman, väl löst Eder uppgift, och jag tror mig kunna säga, att Edert sätt att leda kammarens förhandlingar under den tilländagångna riksdagen ger oss grundad anledning antaga, att Ni med heder kommer att intaga Eder plats i den stolta raden av Edra företrädare på talsmansstolen. Jag ber att till Eder få framföra allas tack, de frånvarande ledamöternas såväl som de närvarandes. Slutligen tillönskar jag Eder en god och angenäm sommar.

Herr talmannen och kammarens ledamöter utbytte härefter avskedshälsningar och åtskildes

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 16 juni.

Kl. 12 på dagen.

Sedan andra kammaren genom beslut den 8 innevarande juni uppdragit åt herr talmannen och dem av kammarens ledamöter, som kunde vara närvarande, att justera de kammarens protokoll, vilka vid riksdagens avslutande återstodo ojusterade, hade tillkännagivande, att nämnda justering komme att denna dag kl. 12 på dagen försiggå i kammarens justeringsrum, blivt vederbörligen utfärdat; och tillstädeskommo på utsatt tid följande kammarens ledamöter:

herr *Eriksson* i Grängesberg.

» *Hamilton*,

» *Anderson* i Råstock.

» *Lorichs* och

» *Carlsson* i Stockholm.

De protokoll, som hållits vid kammarens sammanträden den 5, den 6, den 7 och den 8 innevarande juni, upplästes och blevo av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Per Cronvall.